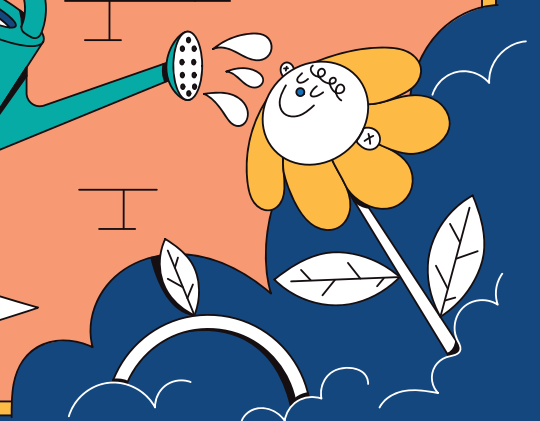
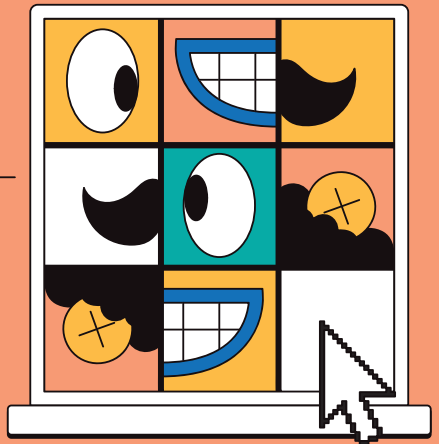

SAMEN MAKEN WIJ WARM VLAANDEREN

Wat is Warm Vlaanderen?

Het netwerk WARM VLAANDEREN zet zich in voor **1,8 miljoen Vlaamse kinderen en jongeren**. Zij verdienen een warm Vlaanderen. Dat is een plaats waar hun geestelijke gezondheid, motivatie, persoonlijke groei en leerwinst centraal staat. Voor hen werken we samen aan een beleid dat veerkracht bevordert bij kinderen en jongeren.

Want enkel zo krijgen we veerkrachtige jongeren voor een veerkrachtig Vlaanderen.

En daar wordt iedereen beter van.

Een blik op de toekomst

Warm Vlaanderen heeft geen kristallen bol, maar wel **4 zeer duidelijke doelstellingen**.

In 2030

1. ... zijn 15% van de Vlaamse steden en gemeenten Warme Steden en Gemeenten met een impactvol beleid gericht op de bevordering van de geestelijke gezondheid, motivatie en veerkracht bij kinderen en jongeren.
2. ... zijn 15% van de Vlaamse scholen Warme Scholen. Ze zetten in op welbevinden en betrokkenheid van kinderen en jongeren als voorwaarde voor persoonsgroei en leerwinst
3. ... schrikken jongeren er niet meer voor terug om hun kwetsbaarheden te delen.
4. ... is het meten van veerkracht van kinderen en jongeren ingeburgerd en worden de bevindingen gedeeld op elk niveau.

It takes a village to raise a child. It takes children to (re-)create our villages.

Een beleid dat zorgzaam omgaat met kinderen en jongeren zet je niet zomaar op poten. Daarvoor heb je kennis, ervaring en een dikke vinger aan de pols nodig van beleid, experts, maar niet in het minst de jongeren zelf. Maar minstens even belangrijk? Een netwerk waarop én waarmee je kan bouwen.

Warm Vlaanderen is zo'n netwerk. Het bestaat uit beleidsmakers, steden en gemeenten, onderwijspartners en onderzoekers. Samen delen we al onze praktische kennis en wetenschappelijk onderbouwde aanbevelingen. Zo creëren we impact op elk niveau. Zo bouwen we samen aan verbinding en bloeiende gemeenschappen waar mensen voor elkaar zorgen en zich ten volle kunnen ontwikkelen.

Maar daarvoor moeten we NU actie ondernemen.

Warm Vlaanderen in 6 leidende principes

Warm Vlaanderen is gestoeld op **6 onwrikbare principes**. Daarvan wijken we niet af. Want ze vormen de leidraad tot succes en zijn de maat voor elke actie die we ondernemen.

1 Alle kinderen en jongeren deugen

Elke mens wordt geboren met de drang om uit te groeien tot de beste versie van zichzelf en betekenisvol te zijn. Dat maken we mogelijk.

PAGINA 11

2 Respect voor de kinderrechten

Kinderen hebben het recht op overleven, bescherming, ontwikkeling en participatie. Wij bestrijden kinderarmoede en waken over gelijke kansen voor iedereen. Elk kind telt, niemand wordt achtergelaten.

PAGINA 15

3 Psychologische basisbehoeften zijn vitamines voor groei

Wie zich goed voelt kan zich ontwikkelen. Daarom zetten we in op de vervulling van de psychologische basisbehoeften autonomie, verbondenheid en competentie. Dat heeft een grote invloed op motivatie, welbevinden, betrokkenheid en leervaardigheid.

PAGINA 27

4 Samen zijn wij tot veel in staat

Als gemeenschap zijn wij samen verantwoordelijk voor kinderen en jongeren. Enkel met gemeenschapskracht en verknoping zorgen we voor een stimulerende omgeving.

PAGINA 35

5 Monitoring geeft richting

Van onze leidende principes wijken we niet af, maar methodes en processen evalueren we en sturen wij bij. Dat doen we aan de hand van data en feedback, want meten is weten. Efficiënt beleid vaart niet blind.

PAGINA 41

6 Een duurzame aanpak loont

Niet inzetten op preventie van psychische problemen kost Vlaanderen jaarlijks 12 miljard euro. Op lange termijn inzetten op de bevordering van veerkracht is een besparing, geen kost.

PAGINA 57

Inhoudstafel

Wat is Warm Vlaanderen? **2**

Infografiek: Tijd voor actie! **6**

INTERVIEW
Van je vrienden moet je het hebben **8**

LEIDEND PRINCIPE 1
Alle kinderen en jongeren deugen **11**

INTERVIEW
Kinderrechten zijn het begin van alles **12**

LEIDEND PRINCIPE 2
Respect voor de kinderrechten **15**

Verbondenheid vanuit het ik **17**

INTERVIEW
Armoede: een genadeloos kansspel **18**

Jongeren in beeld **20**

INTERVIEW
Universele preventie **22**

INTERVIEW
Van wanhoop naar hoop **24**

LEIDEND PRINCIPE 3
Psychologische basisbehoeften zijn vitamines voor groei **27**

INTERVIEW
Geestelijke gezondheid begint bij een abc-klimaat **28**

Van kinderrechten tot leerprestaties **31**

INTERVIEW
Pesten: een hypotheek op je toekomst **32**

LEIDEND PRINCIPE 4
Samen zijn wij tot veel in staat **35**

INTERVIEW
Samen werkt **36**

LEIDEND PRINCIPE 5
Monitoring geeft richting **41**

INTERVIEW
Psychische gezondheid is meer dan de aanwezigheid of afwezigheid van bepaalde klachten **42**

Warme Steden en Gemeenten **44**

Habbekrats **46**

Meesterlijk leven, leren en werken in 2050 **48**

Warme Scholen **50**

Warme William **54**

LEIDEND PRINCIPE 6
Een duurzame aanpak loont **57**

INTERVIEW
Veerkracht als collectieve grondstof voor onze maatschappij **58**

Nabeschouwing **61**

Beleidsaanbevelingen voor een Warm Vlaanderen **62**

TIJD VOOR

Het gaat niet goed met onze kinderen en jongeren.

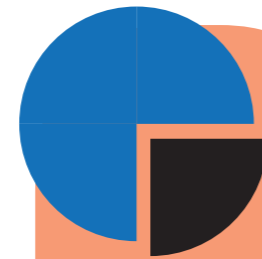
Dat blijkt uit de statistieken.

1,8 miljoen
Vlaamse jongeren

10%
heeft geen vriend

14%
leeft in armoede

20% voelt zich niet goed in hun vel

25%
werd ooit gepest

60%
spreekt niet over hun problemen met vrienden.

Maar onze kinderen zijn meer dan statistieken.

1

Dagelijks pleegt jongere zelfmoord.

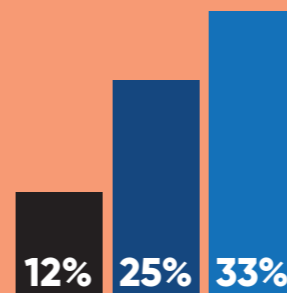

Dagelijks ondernemen

10 jongeren
een zelfmoordpoging.

Minder dan

40%
van de schoolgaande jeugd is echt gemotiveerd en wil goed presteren op school.

Elk jaar verlaat 12% het leerplichtonderwijs zonder diploma, in Antwerpen en Gent is dat 25%, in Brussel 33%.

Jongeren met mentale problemen hebben

29% minder kans om door te stromen naar het hoger onderwijs, wat hun latere positie en tewerkstellingskansen hypothekeert.

Niets doen komt ons duur te staan.

60% van de kinderen die opgroeien in armoede blijven levenslang afhankelijk van een leefloon.

Dat kost de gemeenschap **1 miljoen euro** per persoon.

Psychische problemen kosten de Vlaming

12 miljard per jaar of **4,5% van het BBP**.

75% van de psychische problemen op latere leeftijd ontstaan voor de leeftijd van **24 jaar**.

Veerkrachtbevordering kan binnen de bestaande werkingsmiddelen en heeft een zeer hoge budgettaire, economische en maatschappelijke return.

Van je vrienden moet je het hebben

Hoe verbondenheid en veerkracht het geestelijke gezondheidsbeleid versterken

Gemiddeld duurt het tien jaar vooraleer iemand met een psychische stoornis hulp inschakelt. Dat heeft niets te maken met de kwaliteit van ons geestelijk gezondheidsbeleid. Wel met de passieve houding van onze maatschappij. Professor Psychiatrie Ronny Bruffaerts pleit voor een samenleving waarin we niet alleen bewust zijn van onze eigen psychische gezondheid, maar ook die van anderen.

Ronny Bruffaerts

HOOGLERAAR KU LEUVEN VERBONDEN AAN
HET UNIVERSITAIR PSYCHIATRISCH CENTRUM,
HOOFD ONDERZOEKSGROEP MAATSCHAPPELIJKE
GEESTELIJKE GEZONDHEID

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

"Er zijn genoeg organisaties die warmlopen voor verbondenheid en veerkracht, maar voor een echt hefboomeffect zullen alle stakeholders moeten samenwerken. We moeten af van verkokering, dat zorgt enkel voor een averechtse dynamiek. Een initiatief als Netwerk WARM VLAANDEREN lijkt me de ideale hefboom om op korte en lange termijn een aantal van die doelstellingen waar te maken."

Wie terugkijkt op een gelukkig leven, ziet dikwijls dezelfde personen opduiken. Je leert ze kennen op school, in een sportclub of jeugdvereniging. In het beste geval ontstaat er een vriendschap voor het leven. "Bij zulke relaties draait het om kwaliteit", zegt professor Ronny Bruffaerts wanneer we hem spreken in zijn kantoor. "De impact van één goede vriend is van onschatbare waarde. Val je zonder, dan dreig je emotionele schade op te lopen. Zeker op jonge leeftijd."

"75 procent van de psychische problemen op latere leeftijd ontstaan voor het 24ste levensjaar"

Wat is psychische gezondheid? En hoe is het gesteld met die van de doorsnee persoon?

"We hebben allemaal een psychische gezondheid, aangestuurd door een mix van negatieve en positieve gevoelens. Die balans bepaalt hoe we in het leven staan en omgaan met uitdagingen die ons pad kruisen. Jaarlijks nemen de negatieve gevoelens bij een derde van de bevolking de bovenhand. Ben je daarom depressief? Nee, eerder normaal. We voelen ons allemaal wel eens slecht. Maar als dat blijft aanslepen, heeft het wel een enorme impact op ons dagelijks leven. En al zeker bij kinderen. Gemiddeld kampt 20 tot 25% van de jongeren met een psychische stoornis. Niet onbelangrijk, wetende dat 75% van de psychische problemen op latere leeftijd hun oorsprong vinden onder de 24 jaar!"

Leidt twee derde van de samenleving dan een dolgelukkig bestaan?

"Nee. Ook al heb je geen psychische stoornis, je hebt nog steeds 100% kans om ermee in aanraking te komen. Is het niet bij jezelf, dan wel in je naaste omgeving. Net daarom moet de hele samenleving hier aandacht voor hebben en focussen we beter op beide groepen. Zo ontstaat een *whole-society approach* en kan het onderwerp meer bespreekbaar worden. Momenteel wachten we vaak totdat iemand op zoek gaat naar hulp. Als maatschappij zouden we beter proberen te voorkomen."

"Een goede band met school zorgt voor 50 procent minder psychische problemen"

Waarop wachten we?

"Wat we dan precies moeten doen, blijft een complexe vraag. Een psychische stoornis hangt altijd samen met verschillende risicofactoren. Voor de juiste behandeling zou je die allemaal in kaart moeten brengen. Dat kan een psycholoog of psychiater zelden alleen. Het hele sociale netwerk moet daaraan bijdragen."

Betekent dit dat we ons geestelijk gezondheidsbeleid moeten omgooien?

"Niet noodzakelijk, maar we blijven wel erg traditioneel denken. Pas als iemand een diagnose krijgt, stemmen we als maatschappij in met een (medische) behandeling. En dat is positief, want iemand die effectief depressief of suïcidaal is, moeten we inderdaad begeleiden naar de juiste hulpverlening. Maar kunnen we niet al veel eerder stappen zetten? Bijvoorbeeld door het maatschappelijk debat over mentaal welzijn te voeren vanuit nieuwe invalshoeken, en waarden als vriendschap en verbondenheid hoger in te schatten als preventieve hulpmiddelen."

Waarom is 'verbondenheid' zo belangrijk?

"Een goede band met vrienden, ouders of leerkrachten verlaagt de kans op emotionele problemen, zeker op jonge leeftijd. De maatschappij moet meer investeren in die verbondenheid. De *Harvard Grant Study* bewees lang geleden al dat verbondenheid een cruciale factor is om van 'een goed leven' te kunnen spreken. In dat onderzoek werden mensen op oudere leeftijd gevraagd wat ervoor zorgt dat ze positief terugkijken op hun leven. Daaruit blijkt dat onder meer vriendschap, iemand die naar je omkijkt, een essentiële rol speelt. Vanuit dat idee ontstond bijvoorbeeld het initiatief *Caring Universities* in Nederland en *Moodspace* in Vlaanderen, platformen die de geestelijke gezondheid van studenten bespreekt en toelicht."

Bestaat zo iets ook voor kinderen in het lager onderwijs?

"Nee, daarom moeten we dit principe opentrekken naar *caring communities*: een maatschappij die niet alleen inzet op medische hulpverlening, maar ook op menselijke waarden. Verbondenheid met anderen zorgt tegelijk voor veerkracht. Als maatschappij moeten we dus nadenken hoe we verbondenheid nog meer kunnen stimuleren. In het beste geval groeit daaruit een samenleving die genoeg weerstand kan bieden tegen negatieve gevoelens en andere toekomstige uitdagingen."

LEIDEND PRINCIPE 1:

Alle kinderen en jongeren deugden

Warm Vlaanderen gaat uit van een positief mensbeeld

Elke mens wordt geboren met de drang om uit te groeien tot de beste versie van zichzelf en betekenisvol te zijn. In een Warm Vlaanderen krijgen kinderen daar alle ruimte toe. Op hun eigen ritme en met het volste vertrouwen. Zo'n omgeving maken we mogelijk.

Kinderrechten zijn het begin van alles

“Scholen zijn de partner bij uitstek om mentaal welzijn te bevorderen”

Begin 2022 trok het kinderrechtencommissariaat (KRC) aan de alarmbel: we zitten op code zwart voor mentaal welzijn. De situatie daarvoor was al niet rooskleurig, maar door corona kwam alles nog eens in een stroomversnelling. Met een knelpuntnota die weinig aan de verbeelding overlaat, schetst het KRC de ernst van de situatie. Toch zijn er ook lichtpuntjes.

Het KRC komt in aanraking met heel wat actoren. Jongeren, ouders, zorgprofessionals, scholen en andere instellingen, en betrokken burgers delen hun grieven en bezorgdheden met hen. Dat hoeft niet te verbazen. Het KRC draagt namelijk verschillende petjes. Ze behandelen klachten, bieden advies aan beleidsmakers en organiseren toezicht in gesloten en besloten instellingen. Zo geven ze jongeren een stem. En die stem slaat meer dan ooit over.

Waar loopt het fout?

De wachtlijsten in de mentale zorg zijn niets nieuws. Maar is het echt zo erg als de media soms laat uitschijnen? Die vraag stellen we aan kinderrechtencommissaris Caroline Vrijens, en haar antwoord is duidelijk: “De wachttijden lopen volledig uit de hand. En niet alleen dat, ook de kwaliteit en financiële toegankelijkheid van de dienstverlening moet beter. De juiste hulp op het juiste moment bij de juiste doelgroep krijgen, is moeilijk. Er zijn te veel drempels. Daarvoor moeten Geestelijke Gezondheidszorg en Jeugdhulp beter samenwerken. Maar ook de geestelijke gezondheidsprofessionals zitten op hun tandvlees. Er moet dus dringend meer overlegd én geïnvesteerd worden, zowel in preventie als in het aanbod van de hulpverlening.”

Gezocht: sprekende cijfers

Slecht in je vel zitten is een thema dat leeft onder jongeren. Zoveel blijkt uit jongerenbevragingen, wetenschappelijke onderzoeken en het gebruik van apps zoals Waddist van de Ambrassade. Logisch, want heel wat jongeren zien hun leeftijdsgenoten lijden. Depressies, eetstoornissen en andere psychische problemen komen te vaak voor.

Toch volstaat al die input niet. Caroline legt uit: “Om een effectief beleid te voeren, hebben we meer data nodig. Dat bevestigt ook De Hoge Gezondheidsraad. Zij missen heel wat cijfers over de geestelijke gezondheid van kinderen en jongeren in Vlaanderen. Het gaat dan bijvoorbeeld over gegevens over mentaal welzijn in de eerste cruciale 1000 levensdagen en de verhouding tussen zorgvragen, -aanbod en -gebruik. Die data is noodzakelijk om mentaal welzijn op een wetenschappelijk onderbouwde manier aan te sturen, te evalueren en bij te sturen.”

Caroline Vrijens

KINDERRECHTENCOMMISSARIS

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

“Publiek-private initiatieven van burgers kunnen echt een verschil maken. Zo kan de methodiek Warme Steden en Gemeenten die inzet op de 7 pijlers van veerkrachtbevordering bij kinderen en jongeren, een opstap zijn naar het Label Kindvriendelijke Stad. Dat erkent steden en gemeenten die streven naar de realisatie van alle rechten van het kind, zoals omschreven in het Kinderrechtenverdrag.”

Waar gaat dat heen?

Ellenlange wachtlijsten en jongeren die hun traject loslaten zijn in onze mentale gezondheidszorg dagelijkse kost. En die laat een zure nasmaak achter. Toch is er ook hoop. Want het besef begint te rijpen dat mentaal welzijn niet enkel de taak is van geestelijke gezondheidsprofessionals. Iedereen moet mee in bad.

“Om een effectief beleid te voeren, hebben we meer data nodig”

Caroline: “Scholen zijn de partner bij uitstek in mentaal welzijn. Zij kunnen jongeren de nodige hulpmiddelen aanreiken via professionals. Maar ook familie, vrienden of omgevingen die zich op jongeren richten hebben ondersteuning nodig. Gelukkig beweegt er van alles. Burgers zetten waardevolle privé-initiatieven op poten die het verschil maken. De Warme William-campagne is een mooi voorbeeld. Durven praten en leren luisteren werkt. Want met preventie en een veilige omgeving die kinderrechten respecteert, voorkom je heel wat ellende. Sterker nog: het is de sleutel naar de toekomst.”

“Kinderrechten geven richting aan een beleid van mentaal welzijn bij jongeren”

Kinderrechten geven de richting aan

De beste preventie? Dat is een omgeving die kinderen en jongeren motiveert en vanuit eigen kracht laat groeien. Daarbij is respect voor de kinderrechten essentieel. Ze zorgen ervoor dat elk kind groeikansen krijgt en kan bijdragen aan de samenleving.

Die rechten zijn onderverdeeld in 4 categorieën

1 Het recht op overleven

Strijden tegen kinderarmoede, streven naar een gezonde en goede huisvesting, voldoende inkomen, een goede gezondheid en gezonde voeding zoals een gevulde brooddoos voor elk kind ...

2 Het recht op bescherming

Strijden tegen kindertrauma's en huiselijk geweld, streven naar meer toegankelijke hulp ...

3 Het recht op ontwikkeling

Elk kind de kans geven om kennis en vaardigheden op te doen, zijn of haar talenten te ontplooiën, te ondersteunen in veerkracht, te helpen betekenisvol zijn ...

4 Het recht op participatie

De mening van kinderen en jongeren doet ertoe wanneer het over hun eigen leefwereld gaat.

Zo gaat het goed ...

Het mentaal welbevinden van kinderen en jongeren laat de samenleving en beleidsmakers niet onberoerd. De laatste jaren zetten ze belangrijke stappen in de goede richting.

Terugbetaling van psychologische zorg bij sommige geconventioneerde psychologen. Het KRC hoopt dat het pilootproject verder wordt uitgerold en meer budget krijgt.

Toename van Huizen van het Kind en OverKopuizen. In deze laagdrempelige plaatsen zijn jongeren welkom om te ontmoeten en te praten over hun zorgen.

De opkomst van publiek-private initiatieven zoals Warm Vlaanderen boosten mentaal welzijn en tonen betrokkenheid van de samenleving.

Het Programma Geestelijke gezondheidszorg in de Jeugdhulp biedt consult, diagnose, behandeling en crisisverblijf aan jongeren in jeugdhulpvoorzieningen.

Kindreflex in volwassen hulpverlening waardoor de veiligheid thuis verbetert.

Eén gezin één plan brengt hulpverlening samen om één plan op maat te maken.

Care- en mobiele crisisteam komen ter plaatse om kinderen en hun omgeving te ondersteunen in crisissituaties.

LEIDEND PRINCIPE 2:

Respect voor de kinderrechten

Warm Vlaanderen respecteert de kinderrechten

Kinderen hebben recht op overleven, bescherming, ontwikkeling en participatie. Wij bestrijden kinderarmoede en waken over gelijke kansen voor iedereen. Armoede houdt ons een spiegel voor: ieder moet voor zichzelf kunnen bepalen wat een goed leven is, maar de gemeenschap moet de burgers beschermen tegen tegenslagen. Kansen bepalen onze levens, maar die kansen zijn niet altijd gelijk. De gemeenschap moet actie nemen om de impact van tegenslagen te beperken en de condities creëren voor een waardig leven voor iedereen. Elk kind telt, niemand wordt achtergelaten. Want kinderen en jongeren die achterblijven, kunnen die achterstand niet of heel moeilijk inhalen. Het gevolg? Onbenut potentieel en dus een verlies voor heel de gemeenschap.

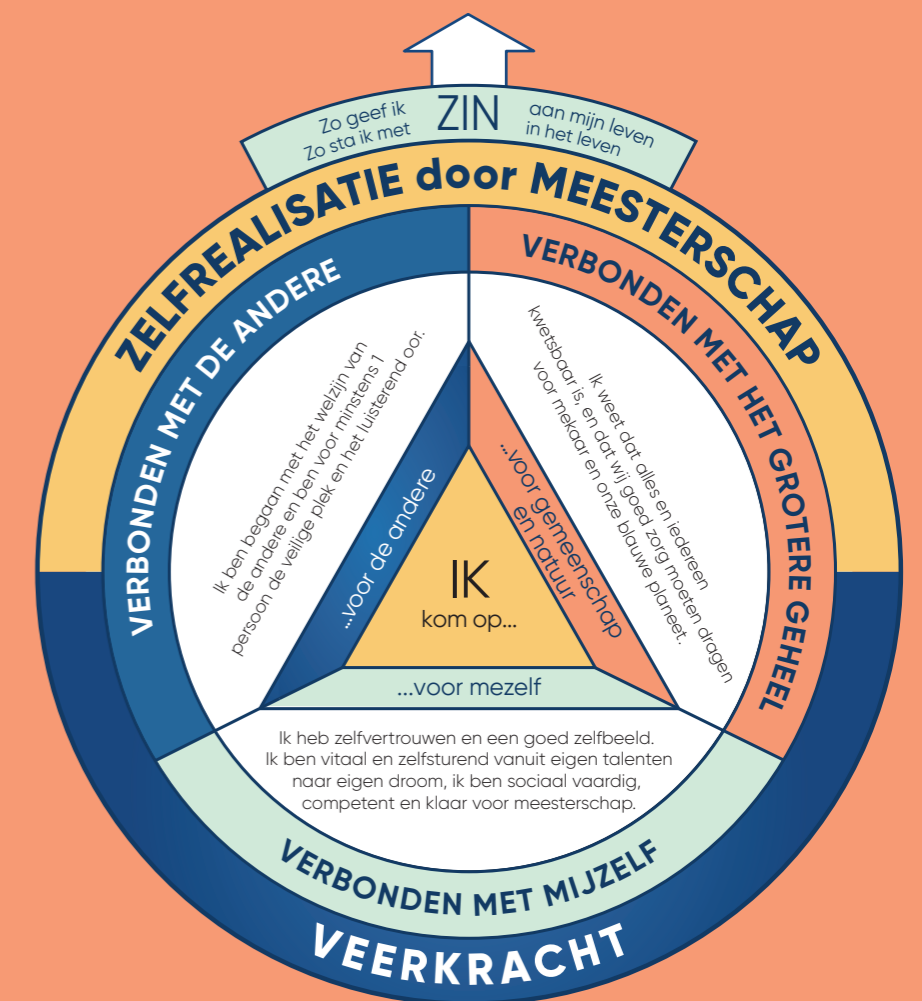

Verbondenheid vanuit het ik

VEERKRACHTIG VLAANDEREN

ZO BOUW IK MEE AAN EEN ...

Veerkrachtige jongeren

Warm Vlaanderen

Veerkracht door verbinding

Veerkrachtige jongeren hebben dromen en doelen. Ze gaan aan de slag met de tools die hen aangereikt worden en stippelen hun eigen pad uit. Kortom: ze hebben zin in en geven zin aan het leven. Maar hoe groei je veerkrachtig op? Met een abcklimaat (p. 28) en verbinding.

Met mezelf

Verbondenheid met jezelf gaat over zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld. Wie sterk in zijn schoenen staat, durft dromen en komt op voor zichzelf. Vallen en opstaan? Ja, maar vooral zoeken. Naar de beste manier om talenten ten volle te benutten en verder te ontwikkelen.

Met de andere

Opkomen voor anderen zorgt voor verbinding. Maar dat vraagt dat je oprecht begaan bent met het welzijn van je medemens. Moet je dan bevriend zijn met heel de wereld? Er helemaal zijn voor 1 iemand volstaat al. Met warmte en een luisterend oor maak je het verschil.

Met het grotere geheel

Zorg dragen voor elkaar en voor de wereld is een serieuze opdracht. Maar tegelijk een erg belangrijke. Iedereen is kwetsbaar, alles hangt samen. Wie dat beseft en begrijpt, komt op voor de natuur en de gemeenschap.

Armoede: een genadeloos kansspel

Meer dan
170 000
Vlaamse gezinnen
wachten op
een **sociale woning**

124 000
scholieren groeien op
in een **kansarm gezin**

Studeren zonder een dak boven je hoofd? Vergeet het maar, want van de 74 000 kinderen die succesvol het onderwijs verlaten, vallen er 8 000 uit de boot. Niet toevallig omdat ze op de wachtlijst staan voor een betaalbare woning. Wanneer het leven je slechte kaarten uitdeelt, is het vaak armoe troef.

Marijke Moens, bezieler van vzw ArmenTeKort, ziet dagelijks hoe armoede slachtoffers maakt binnen verschillende levensdomeinen. Kansarmoede belemmert iemands emancipatie en bestaanszekerheid. Levensnoodzakelijke pijlers als huisvesting, onderwijs, werk en eigenwaarde komen in het gedrang. Stress, lagere werkactiviteiten of ondermaatse prestaties op school zijn het gevolg. Een domino-effect dat niet zomaar stopt. De naam van Marijkes vzw spreekt boekdelen: momenteel schiet Vlaanderen tekort om dit probleem efficiënt aan te pakken.

8 miljard extra staatsschuld

Kansarmoede is meer dan minder geld hebben dan de gemiddelde Vlaming. Toch mogen we het financieel luik niet onderschatten. "Op economisch vlak heeft armoede een impact op heel Vlaanderen," vertelt Marijke. "Jongeren die in kansarmoede leven, zijn gemiddeld de helft van hun leven werkloos. Gedurende 24 jaar doen ze een beroep op financiële steun. Dat kost ons meer dan 1 miljoen euro per jongere. Hierdoor stapelen we 8 miljard euro extra staatsschuld op. Het ergste: ondanks de investering krijgt slechts één op de vijf jongeren de kans om zijn situatie te verbeteren."

Ook in het klaslokaal sijpelen de gevolgen door. Zelfs voor wie niet elke euro moet omdraaien. Marijke: "Jaarlijks zitten er 124 000 kansarme jongeren op school. Ongewild hebben ze een directe impact op hun medeleerlingen en leerkrachten. Dat leidt tot frustraties, zowel bij de jongeren als iedereen in hun naaste omgeving. Uiteraard heeft dit negatieve gevolgen voor het leerproces van alle betrokkenen. Kortom, kinderarmoede bestrijden is een belangrijke beleidsopdracht waar we allemaal voordeel uit halen."

Marijke Moens

CO-INITIATIEFNERMER VZW ARMENTEKORT

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

"Om kinderarmoede echt aan te pakken, moeten we samen op een systematische manier veranderingen doorvoeren. Dit verhoogt het welzijn van alle Vlaamse burgers."

5 warme oproepen

Brugfiguren en mentorprogramma's op school kunnen een verschil maken voor jongeren uit kansarme gezinnen. Ondersteuning die nog beter werkt als we ze aanbieden op grote schaal. Daarin kunnen we volgens Marijke allemaal een rol spelen. Dit zijn haar 5 warme oproepen aan iedereen die mee wil werken aan een Warm Vlaanderen.

Aan de burgers

"Sociaal bewogen of niet, weet dat kinderarmoede afschaffen uiteindelijk minder kost dan het bestrijden. Nu dragen we de verantwoordelijkheid over van generatie op generatie. Iedere burger kan tijdens de verkiezingen een verschil maken. Als je naar de stembus trekt, kies dan voor programma's en niet voor kleur."

Aan de wetenschap

"Onderzoeken zijn waardevol, maar we kunnen ook hulp gebruiken om inzichten te implementeren. Armoede gaat nog steeds over mensen, niet enkel cijfers. Er is uitstekend onderzoeksmateriaal, met conclusies, plannen en voorstellen. Jammer genoeg blijft veel ongebruikt."

Aan de bedrijfswereld

"Bedrijven moeten aandacht hebben voor de woonsituatie van kandidaat-werknemers. Zolang de nettohuishuur hoger ligt dan 30% van het netto-inkomen, kan er weinig veranderen. Werken en wonen mag je niet los zien van elkaar."

Aan overheidsinstellingen

"Oplossingen moeten bereikbaar, toegankelijk en efficiënt zijn. Wie hulp zoekt, komt vaak terecht in een administratief kluwen. Zo is het moeilijk om afspraken na te komen en je rechten te behouden."

Aan veldwerkers

"Ook wij moeten holistischer leren denken en onze aanpak kritisch evalueren. Door hokjesdenken verliezen we andere mogelijkheden uit het oog en komen we soms niet verder dan het aanbieden van een doekje tegen het bloeden."

Onze kostbaarste grondstof

Hoe vruchtbaar onze Vlaamse grond ook is, schatten zal je er niet in vinden. Nooit zal er spontaan aardolie opborrelen bij een grondwaterboring. Geen mens zal ooit een pan goud zeven uit de ijzer. De Vlaamse boer die zijn ploeg kapotrijdt op een diamantformatie zal nimmer bestaan. Nee, in de grond vind je hier niets; onze schatten staan erop. En die schatten moeten we koesteren. Want hoe verschillend ze ook zijn, in goede handen groeien ze gegarandeerd uit tot een onbevattelijke rijkdom: de sterke schouders van het welvarend Warm Vlaanderen van de toekomst.

Universele preventie

Suïcidepreventie, een taak van ons allemaal

In Vlaanderen stappen dagelijks bijna 3 mensen uit het leven. 25 ondernemen een poging tot zelfdoding. In het secundair onderwijs geeft 1 op de 4 aan dat hij of zij met suïcidale gedachten zit. Onthutsende cijfers die het belang van een efficiënt zelfmoordpreventiebeleid genadeloos onderstrepen. Maar hoe krijgen we die cijfers omlaag?

Gwendolyn Portzky

DIRECTEUR VAN HET VLAAMS EXPERTISECENTRUM
SUÏCIDEPREVENTIE (VLESP) EN PROFESSOR
MEDISCHE PSYCHOLOGIE AAN DE UNIVERSITEIT GENT

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

"We moeten jongeren aanmoedigen om te praten als ze het moeilijk hebben. Opvoeders en scholen spelen een belangrijke rol, maar we hebben allemaal een verantwoordelijkheid. Als we het stigma rond psychische problemen de wereld willen uithelpen, moeten we dat doen als maatschappij. Met Warm Vlaanderen zetten we die boodschap kracht bij."

Internationaal wordt al jaren onderzoek gevoerd naar strategieën voor suicidepreventie. Een van de meest bekende is het USI-model waarbij elke interventie zich specifiek richt op een doelgroep, telkens met een aangepaste actie. Ook medisch psycholoog Gwendolyn Portzky vertrouwt op deze methode in haar zoektocht naar een efficiënt preventiebeleid bij zelfdoding. "Om zelfmoordpercentages te verlagen, is een sectoroverschrijdende aanpak nodig op verschillende niveaus. Suïcidepreventie is niet uitsluitend een taak voor experts. We kunnen allemaal een bijdrage leveren. Daarom is het belangrijk om alle lagen van de bevolking aan te spreken. Dat vormt ook het fundament van het USI-model."

"Elk onderzoek bevestigt: je kan niet vroeg genoeg starten met preventie"

Het USI-model

Universele preventie is gericht op de hele bevolking. Bijvoorbeeld een bewustzijns campagne over mentale veerkracht.

Selectieve preventie is gericht op een specifieke kwetsbare bevolkingsgroep, zoals kansarme jongeren. Sleutelfiguren worden getraind om signalen te herkennen en snel de juiste ondersteuning aan te bieden.

Geïndiceerde preventie is gericht op suïcidale personen. Er wordt een specifieke behandeling ontwikkeld voor de persoon in kwestie.

"Doorbreek taboes van jongs af aan, dan hebben jongeren handvaten voor het leven"

Handvaten voor het leven

Hoewel elk preventieniveau van belang is, hecht Gwendolyn extra aandacht aan het eerste niveau. "Universele preventie betekent dat we de doelgroep volledig opentrekken. We willen zowel mensen met als zonder mentale problemen bereiken. En ook zo vroeg mogelijk. Om alle taboes rond mentaal welzijn te doorbreken, wacht je best niet te lang." En met vroeg bedoelt Gwendolyn al vanaf de kleuterklas. "Jongeren moeten van jongs af aan leren omgaan met hun emoties. Ook kleuters ervaren verdriet, bijvoorbeeld als ze een huisdier verliezen of ruzie maken met een klasgenoot. Praat in zo'n situatie over hun gevoelens, dan maak je werk van geestelijke gezondheidsbevordering. Hoe eerder je leert over geestelijke gezondheid, des te meer handvaten je later in je leven hebt tijdens moeilijke momenten."

Wees waakzaam

Maar ook buiten de schoolpoort leren jongeren levenslessen. Net daarom is het volgens Gwendolyn belangrijk dat we als collectief inzetten op een sterk preventiebeleid. "Scholen, jeugdverenigingen, gemeenten en steden: iedereen kan op zijn eigen manier een bijdrage leveren. In de eerste plaats door waakzaam te zijn. Wees zorgzaam voor vrienden en familie. Zie je dat het minder gaat? Uit je bezorgdheid en ga het gesprek aan, hoe moeilijk dat soms ook is. Op dat vlak is er duidelijk nog werk. Maar die drempel wordt lager als mentale gezondheid bij iedereen hoger op de agenda staat. Net daarom zijn initiatieven als Warm Vlaanderen zo belangrijk."

Van wanhoop naar hoop

Waar staan we vandaag met de wereld en het onderwijs, en wat mogen we van de toekomst verwachten? Met die vragen trokken we naar Ferre Laevers, directeur van het Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs (CEGO). Hij ziet perspectief: "We hebben de sleutels in handen om het tij te keren."

Ferre Laevers

EMERITUS HOGLERAAR KU LEUVEN
HOOFD ONDERZOEKSCENTRUM VOOR
ERVARINGSGERICHT ONDERWIJS (CEGO)

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

"Eindelijk: welbevinden helemaal bovenaan. Daarmee is onderwijs aan zet. De *sense of urgency* schept kansen voor een krachtige georkestreerde actie over heel Vlaanderen. Een transformatieproces is wat we moeten ambiëren. Ik droom van een instituut voor onderzoek en ontwikkeling waar de ontvouwing van het menselijk potentieel als doel centraal staat. Mag 'Warm Vlaanderen' daarvan de voorbode zijn?"

Lichtpunten

"Sedert corona is het politieke bestel wakker geschud en is daadkracht, ook internationaal, zichtbaarder dan ooit", vertelt professor Ferre Laevers. "Als colateral benefit van de pandemie is 'welbevinden' niet langer soft. Klimaatontkenners hebben geen voet meer om op te staan. Erkenning van rechten & diversiteit wint veld. Hoe(veel) geld naar de rijksten stroomt wordt stilaan duidelijk. Het bruist overal."

De uitweg

"In deze alomtegenwoordige stroomversnelling staan opvang en onderwijs – zelf gehavend door de crisis – in het midden van het debat. Goed, want dat zijn bij voorsprong de krachtigste hefboomen waarover een samenleving beschikt om haar toekomst veilig te stellen. Nagenoeg alle kwalen zijn immers 'man made'. De mensheid toerusten voor de wereldwijde uitdagingen, dat is de opdracht."

Kwaliteit

Ferre Laevers besluit dat de educatieve sector van de hoogste kwaliteit moet zijn. Wat betekent dat? "Het antwoord van het beleid is teruggaan naar de oude zekerheden: klassikale lessen, alles op taal en rekenen, de lat hoger leggen via herschreven eindtermen, het onderwijsproces via leerdoelen extern aansturen, meten van prestaties, zwakke leerlingen in een apart circuit zetten, dwang uitoefenen op ouders ... In Vlaanderen en de buurlanden is dat de trend. Kortom: de klok wordt 50 jaar teruggedraaid. Dit is niet de richting die we in moeten slaan voor een mirakeloplossing."

Proceskwaliteit

Welke weg moeten we volgens professor Laevers dan wel volgen? Hij verwijst naar dé vraag die het vertrekpunt was van het ervaringsgericht onderwijsproject: "Hoe maken de baby's en peuters, de kleuters en leerlingen, de scholieren en studenten, het hier in deze setting?" Een volgehouden oefening in het nemen van het perspectief van de lerende. Met als resultaat een resoluut pleidooi om voor elke educatieve context altijd eerst te peilen naar de mate van welbevinden (je oké voelen) en van betrokkenheid (geboeid bezig zijn). Ze zijn een maat voor de kracht van de leeromgeving, staan boven elk onderwijsmodel, gelden voor alle leeftijden en hebben een signaalfunctie. Ze geven tevens aan in welke mate we de kinderrechten respecteren."

"Kwaliteitsvol onderwijs is een kinderrecht, het niveau van welbevinden en betrokkenheid vertelt ons hoever we daarin staan"

Een krachtige leeromgeving

"We weten met grote zekerheid dat welbevinden en betrokkenheid de vrucht zijn van een positief klasklimaat, werkelijkheidsnabijheid, ruimte voor initiatief, indringende ervaring gekoppeld aan expressie, coöperatief leren, met als bindmiddel: een sensitieve, stimulerende en autonomie verlenende leerkrachtstijl. Als uit metingen van betrokkenheid blijkt dat een gemiddelde van 3 op een 5-puntenschaal niet vaak wordt gehaald, dan begrijpen we de achteruitgang in de output.

"Geherstructureerde scholen, zoals de inspirerende Warme Scholen, komen dicht bij een gemiddelde leerrendementscore van 80%"

Hoe verhoog je dat resultaat? Prof. Laevers: "Door aan de aanpak te werken in de klas, de didactiek. Maar er zijn ook structurele ingrepen nodig: afbouw van het leerstofjaarklassensysteem, een mix van werkvormen, gedeelde verantwoordelijkheid door leerkrachten ... In de exemplarische Warme Scholen komt zo een gemiddelde van 4 voor betrokkenheid in het bereik. Dat is: een leerrendementscore van 80%, waar we nu zelden boven de 60% uitkomen ..."

Niet minder maar meer output

Een ervaringsgerichte kijk werpt ook een ander licht op de output. Geen geïsoleerde kennis, maar competentie wordt betracht. "In deze visie etaleert de lerende in de omgang met nieuwe, complexe situaties, toenemend meesterschap. In een metafoor: is bij het uploaden van honderden bestanden bij het kind ook zijn software geüpgraded? Met als gevolg een andere, meer holistische manier van evalueren. We zijn dan ver van het afvinken van vaardigheden. Dit vraagt kennischap."

De leraar

Volgens professor Ferre Laevers wordt het métier al een hele tijd in een verkeerde richting geduwd. "De focus ligt dan op geïsoleerde leerdoelen, een gefragmenteerde aanpak waarbij het leren in leerkrachtgestuurde stap-voor-stap scenario's gevangen zit (de 'lego-didactiek'). Een ander onderwijs vraagt om een herdachte opleiding gesteund op drie pijlers. Maak dat studenten in de opleiding zichzelf tegenkomen en zich als persoon ontwikkelen, goed in hun vel zitten en veerkracht tonen. Zorg voor een awakening van hun exploratieve ingesteldheid, hun verwondering, hun growth mindset. En laat hen meesterschap ontwikkelen in het scheppen van leeromgevingen waarin welbevinden en betrokkenheid maximaal zijn; maak ze daarbovenop klaar om straks, in een lerende organisatie als lid van een team een unieke bijdrage te kunnen leveren."

Hoop

"Dit is het kantelmoment om de paradigmashift te realiseren", concludeert professor Laevers. "Er is het besef dat het zo niet verder kan, welbevinden staat op de radar en de output onder druk. De expertise is beschikbaar. Er is een onderstroom die geleidelijk tot bovenstroom aanzwelt. Kijk naar het Warme School-project dat zijn ambities terecht verbreedt en verhoogt met aan de horizon ... een Warm Vlaanderen."

LEIDEND PRINCIPE 3:

Psychologische basisbehoeften zijn vitamines voor groei

Warm Vlaanderen maakt dat elk kind & elke jongere in zijn 'flow' is

Wie in zijn flow is – zich goed voelt – kan zich ten volle ontwikkelen. Maar om je in je flow te voelen, moeten je psychologische basisbehoeften vervuld zijn. Autonomie, verbondenheid en competentie zijn dé vitamines voor groei. En die hebben een grote invloed op motivatie, welbevinden, betrokkenheid en leervaardigheid.

Geestelijke gezondheid begint bij een abc-klimaat

Maarten Vansteenkiste

HOGLERAAR UGENT
VAKGROEP ONTWIKKELINGS-,
PERSOONLIJKHEIDS- EN SOCIALE PSYCHOLOGIE

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

"Warm Vlaanderen zet het belang van motivatie en betrokkenheid in de verf. Dat is cruciaal want het is de motor van én welbevinden én leerrendement."

Ons mentaal welbevinden steunt op 3 basisbehoeften: autonomie, verbondenheid en competentie. Samen vormen ze het abc-klimaat en geven ze zuurstof aan onze intrinsieke motivatie. Motiveren met succes? Zoek het niet te ver en begin bij het abc van de zelfdeterminatietheorie.

Maarten Vansteenkiste is hoogleraar motivatiepsychologie aan de Universiteit Gent en onderzoekt of elk type motivatie ook een gunstig effect heeft. Want het is niet enkel de hoeveelheid motivatie die telt, maar ook de soort en de kwaliteit ervan. "Kinderen die op school goed willen presteren, omdat ze bijvoorbeeld hun ouders niet willen teleurstellen, ervaren vooral druk", vertelt Maarten. "In dat geval spreken we van 'moet'-ivatie ofwel een gedwongen vorm van motivatie. Dat is anders wanneer leerlingen de leerstof als zinvol ervaren en zich erin willen verdiepen. Dan zijn ze intrinsiek gemotiveerd. Om het op z'n Vlaams te zeggen: er is de 'goesting' om zich in te spannen."

Intrinsieke motivatie

Presteren met de hete adem van een deadline in je nek, voor sommigen werkt het. Maar is het ook een duurzame aanpak? "Druk put je vooral uit. En als het verwachte resultaat uitblijft, volgen al snel demotivatie of zelfs opgave. Dat heb je niet bij intrinsiek gemotiveerde leerlingen. Zij blijven wel betrokken, ook als het moeilijk gaat. Omdat ze meer vanuit innerlijke gedrevenheid leren, kunnen ze op die moeilijke ogenblikken volharden en komen ze veerkrachtig voor de dag, met betere leerprestaties als resultaat. Die intrinsieke motivatie gedijt als de basisbehoeften aan 'autonomie', 'verbondenheid' en 'competentie' zijn voldaan. Dankzij een abc-ondersteunend schoolklimaat kan elk kind zich beter ontwikkelen en voelt het zich goed op school."

"Een behoefte-ondersteunende aanpak is overal nodig"

Van kinderrechten tot leerprestaties

Investeringskansen

Maar ook buiten het klaslokaal is een behoefte-ondersteunende aanpak belangrijk. "Wel vaker verwachten we van kinderen dat ze veerkrachtig zijn. Maar veerkracht komt er niet vanzelf. Dat is een leerproces. Door tegemoet te komen aan die 3 basisbehoeften, verwerven kinderen betere copingsvaardigheden om met moeilijkheden om te gaan, zowel op school, bij een vereniging als thuis. Dus zeker in moeilijkere of conflictsituaties is het cruciaal, want dat zijn net momenten waarop je moet investeren in kinderen. Schenk ze vertrouwen en zeg: 'Jij kan dit ook.' Neem hun frustraties en gevoelens serieus en ga samen op zoek naar een oplossing. Leer ze om waakzaam te zijn voor hun eigen abc. Zo bouwen ze veerkracht op en dat komt van pas bij een volgende leersituatie."

"Een abc-klimaat is de basis om jongeren succesvol te motiveren"

Op ritme van het kind

Simpel als 1, 2, 3? Integendeel, elk kind is uniek en vraagt om een andere aanpak. Maar dat maakt volgens Maarten het traject net boeiend. "De zelfdeterminatietheorie laat ruimte voor variatie en de manier waarop je inspeelt op die basisbehoeften. Maar er moet wel een houvast zijn en daar zorgt Warm Vlaanderen voor. 'Warmte' zou je ook kunnen interpreteren als: de lat lager leggen als het moeilijk gaat zodat leerlingen erover kunnen springen. Maar dat is niet wat het abc voor staat. De idee is om op een zorgzame wijze en met gerichte ondersteuning de lat systematisch te verhogen op het ritme van de jongeren. Op deze manier kan elk kind de beste versie van zichzelf worden."

Hoe creëer je zelf een abc-klimaat?

Autonomie ondersteunen

"Autonomie betekent: het gevoel hebben dat je jezelf kan zijn. Geef jongeren bijvoorbeeld inspraak en maak ruimte voor hun gevoelens. In het begin van het academiejaar peil ik bijvoorbeeld naar de verwachtingen van mijn studenten, zowel naar mij als elkaar toe. Op basis daarvan maken we samen afspraken. Zo ondersteun je hun autonomie en creëer je structuur."

Verbondenheid ondersteunen

"Je creëert een klik als je interesse toont in de persoon achter de leerling. Dit geldt ook buiten een klascontext. Zet daarnaast in op de samenhang van de groep, waarbij leerlingen elkaar bijvoorbeeld helpen. Jongeren die het gevoel krijgen dat ze in een hechte groep zijn beland, ervaren verbondenheid."

Competentie ondersteunen

"Kinderen die successen boeken, kweken zelfvertrouwen. Zorg voor haalbare doelstellingen, maar verlies de uitdaging niet uit het oog. Kruisen obstakels hun pad? Benoem ze en werk vervolgens samen aan een plan van aanpak."

In dit memorandum kan je interviews lezen met kinderrechtencommissaris Caroline Vrijens, Prof. Ferre Laevers, directeur van het Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs (CEGO), en Prof. Maarten Vansteenkiste, motivatiepsycholoog aan de UGent. Vanuit hun expertise schijnen ze elk hun licht op mentaal welzijn en veerkracht bij jongeren. Hun inzichten leggen enkele opvallende verbanden bloot.

Kinderrechten en abc-klimaat

Kinderen hebben rechten. Dat lijkt vanzelfsprekend, maar we slagen er niet altijd in om ze te respecteren. De meeste kinderen gaan naar school of leren thuis, maar krijgen ze ook kwalitatieve onderwijscondities? Is dat niet het geval, dan schend je volgens Ferre Laevers ook de rechten van het kind.

Maar wanneer spreek je van degelijk onderwijs? Maarten Vansteenkiste gelooft sterk in een abc-klimaat. In dat klimaat staan drie psychologische basisbehoeften centraal: autonomie, verbondenheid en competentie. Kom je daaraan tegemoet als leerkracht, dan hangen de leerlingen waarschijnlijk aan je lippen en gaan ze met plezier naar school.

Motivatie, welbevinden en betrokkenheid

Een abc-klimaat motiveert en zorgt ervoor dat kinderen goesting krijgen om te leren. Met andere woorden: ze zijn intrinsiek gemotiveerd. Dat is voor Ferre Laevers een belangrijk criterium. Hij kijkt dan ook liever naar iemands betrokkenheid en welbevinden dan de cijfers op een rapport. En terecht, want wie gemotiveerd is presteert. Iemand die het gevoel heeft dat hij moet presteren, is vooral bang om te falen. Motivatie is allesbehalve duurzaam en knaagt aan iemands welbevinden.

Persoonsgroei en veerkracht

Ook wie goed in zijn vel zit, krijgt soms te maken met tegenslagen. In te zetten op psychologische basisbehoeften. Volgens Maarten zijn deze basisbehoeften vitamines voor groei. Exact wat je nodig hebt om veerkrachtig te worden en moeilijke momenten aan te kunnen. Jongeren met weinig veerkracht belanden al snel in een neerwaartse spiraal.

Leerwinst en -prestaties

Niet alles draait om presteren, maar een succesvol project of mooi cijfer doet wat met je. Ook met jongeren, en dat ziet Ferre Laevers meermaals in zijn onderzoeken. Hij stelt vast dat leerlingen die welbevinden ervaren en betrokken zijn het doorgaans ook goed doen op school. Hun leerprestaties nemen toe en ook buiten het klaslokaal voelen ze zich competent. A-motivatie heeft dan weer een averechts effect en leidt tot minder veerkracht en leerwinst.

Kinderrechten	→	Abc-klimaat	→	Motivatie	→	Welbevinden & betrokkenheid	→	Persoonsgroei & veerkracht	→	Leerwinst & leerprestaties
Gerespecteerd		Vervuld		Intrinsieke motivatie		Hoog		Hoog		Hoog
Niet gerespecteerd		Gefrustreerd		A-motivatie of moeivatie		Laag		Laag		Laag

Pesten: een hypotheek op je toekomst

1 op 5 Vlaamse jongeren tussen 10 en 18 jaar wordt gepest

1 op 3 Vlaamse jongeren in het lager onderwijs wordt gepest

Gie Deboutte

VOORZITTER VAN HET VLAAMS NETWERK
KIES KLEUR TEGEN PESTEN

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

"Pestpreventie gaat over kinderrechten. Elk kind heeft recht op een veilige leeromgeving en kansen om zich optimaal te ontwikkelen. Die rechten garanderen we enkel als we onze krachten bundelen en samen naar een beter en Warm Vlaanderen toewerken."

Naar schatting vallen per schooljaar zo'n 35 000 kinderen ten prooi aan pesterijen. Ondanks die verontrustende cijfers kijkt de samenleving vaak met lede ogen toe. Pestdeskundige Gie Deboutte omschrijft het als een virus dat slachtoffers raakt in hun gezondheid met ernstige langetermijnevolgen.

Pesten is in veel gevallen een jeugdzone. Letterlijk ... "De school- en vrijetijdsumgeving moeten plekken zijn waar we zorgeloos opgroeien", zegt Gie Deboutte, voorzitter van het Vlaams Netwerk Kies Kleur tegen Pesten. "We leggen er de basis voor een gelukkig leven. Pestgedrag, zeker in onze jeugdijaren, belemmert die ontwikkeling. Soms je hele leven. Net zoals bij een hardnekkig virus: wie ermee in aanraking komt, draagt nog lang de gevolgen ervan."

Onderontwikkeling

Wie gepest wordt, is niet zelden getekend voor het leven. "Pesten tast iemands vertrouwen en zelfbeeld aan", zegt Gie. "Op school kan dat leiden tot fysieke ongemakken, verlaagde leerprestaties en sociale onderontwikkeling. Maar onderzoek wijst ook uit dat die nare ervaringen de kans op langetermijnschade vergroten. Ze hypothekeren de weg naar toekomstig succes. Uit wantrouwen mijden slachtoffers grote groepen, staken ze hogere studies en laten ze opportuniteiten liggen. 3% geraakt uiteindelijk verstrikt in een web van psychische problemen. Soms zorgt de pijn van het pesten ervoor dat iemand uit het leven stapt."

Hoe pestgedrag stoppen?

Creëer Warme nesten

Om pestgedrag op school te stoppen is een heel team nodig: ouders, leerkrachten, zelfs leerlingen moeten een bijdrage kunnen leveren. Ofwel een *whole school approach*. Gie: "Kinderen moeten terechtkomen in een warm nest. Een positief leef- en leerklimaat en open communicatie dragen daaraan bij. We moeten kinderen durven thuisbrengen in de problematiek. Wat is pesten? Wat is het aandeel van de groep? Hoe ga je daarmee om? Zulke inzichten zijn essentieel om preventief te handelen. Ook voor volwassenen. Als een school plekken creëert waar kinderen veilig op verhaal kunnen komen, kan je een krachtig antwoord bieden op pesten."

Meer dan scholen alleen

Pestpreventie op school kan een pak beter, al ligt volgens Gie niet alle verantwoordelijkheid bij het onderwijs. "De aanwezige actoren in een mensenleven zijn eindeloos: school, jeugdverenigingen, sportclubs, ze vormen allemaal een deel van de puzzel. Bij problemen zouden ze met elkaar moeten overleggen. De hele samenleving moet een vuist maken tegen pesten. Dan beschik je over een uitgebreid apotheekkastje met verschillende methodieken. Naargelang de situatie, pak je er het meest efficiënte 'medicijn' uit."

Netwerk WARM VLAANDEREN moet krachten bundelen

Het Vlaamse onderwijsniveau zou ondermaats zijn. Alarmbellen luiden en plannen worden gesmeed. Volgens Gie is ons welzijnsbeleid in hetzelfde bedje ziek. En toch blijven concrete acties uit. "Jongeren die een mooie professionele carrière uitbouwen, geven ook iets terug aan de samenleving. Elke geïnvesteerde euro in preventie rendeert tot 7 maal meer als we doordachter te werk gaan.

Bovendien gaat het niet enkel om een pedagogische kwestie. Dit gaat over kinderrechten. Elk kind heeft recht op een veilige leeromgeving en kansen om zich optimaal te ontwikkelen. En die rechten garanderen we enkel als we onze krachten bundelen en samen naar een beter en Warm Vlaanderen toewerken."

LEIDEND PRINCIPE 4:

Samen zijn wij tot veel in staat

Warm Vlaanderen werkt samen als één gemeenschap

Als gemeenschap zijn wij samen verantwoordelijk voor kinderen en jongeren. Alleen vanuit gemeenschapskracht en verknoping, op een coöperatieve en niet-competitieve wijze, gericht op het algemeen belang, kunnen wij voor de warme en stimulerende omgeving zorgen die persoonsgroei en veerkracht bevordert. Want het gezegde klopt: it takes a village to raise a child. Maar het omgekeerde is ook waar. It takes children to create a village. Samen zorgen voor kinderen en jongeren creëert verbondenheid.

Samen werkt

Dit memorandum staat er bol van: onrustwekkende cijfers over pesten, mentaal on-welzijn en zelfdoding. Dat er wat schort aan het Vlaamse zorgbeleid is duidelijk, maar ook op andere vlakken holt Vlaanderen achter de feiten aan. Waar loopt het fout? Volgens Peter Cousaert en Johan Lavrysen kijken organisaties te weinig vooruit en te veel naar zichzelf.

Waarom slagen we er niet in om een solide zorgzaam beleid op poten te zetten?

Johan: "Als innovator in de healthcare kwam ik al heel vroeg in contact met de 'Theory U'. Dat is een transformationele innovatiemethodologie, ontwikkeld door Prof. Otto Scharmer (M.I.T. Boston). Hij gaf aan dat we op het einde van een cyclus zitten. Een cyclus die ons veel gebracht heeft, maar waar we nu onszelf vastrijden in de onhoudbaarheid van datzelfde systeem. Onze samenleving is zo complex geworden dat er dagelijks nieuwe uitdagingen op ons afkomen. Voor deze multiproblematiek is onze maatschappij niet klaar. We proberen teveel de huidige problemen aan te pakken met de oplossingen van gisteren. Enerzijds teveel verkokerd, anderzijds te oppervlakkig, teveel vanuit symptoombestrijding. We zijn terechtgekomen in een pandemie van onmacht."

Peter Cousaert

DIENSTHOOFD SAMENLEVEN EN BELEVEN BIJ DE VERENIGING VAN VLAAMSE STEDEN EN GEMEENTEN. CO-AUTEUR VAN HET BOEK 'LOKAAL BESTUREN IN DE GENETWERKTE SAMENLEVING'.

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

"Warm Vlaanderen brengt minder voor de hand liggende partners samen. Dat op zich is al een mooie verdienste, maar ze worden ook gestimuleerd om na te denken over hoe ze elkaar kunnen versterken. Dat resulteert vaak in verrassende en verhelderende antwoorden."

Peter: "Je ziet die tendens overal terug, in de zorgsector maar ook bij maatschappelijke thema's zoals armoede of de klimaatcrisis. Verschillende organisaties buigen zich over eenzelfde vraagstuk, maar zoeken los van elkaar een antwoord. Dan loop je uiteindelijk tegen een muur aan. Als je samenwerkt, zorg je voor meer kunde, kennis en middelen. Zo kom je tot nieuwe inzichten die je anders niet voor mogelijk hield."

"Door verschillende partijen te betrekken, ontstaan er meerdere perspectieven en diepere inzichten"

PETER

Johan Lavrysen

TRANSFORMATIONEEL SYSTEEMINNOVATOR EN STRATEGISCH DENKER. NA JARENLANGE ERVARING IN DE FARMACEUTISCHE SECTOR IS HIJ LATER GEPASSIONEERD GERAAKT DOOR DE IMPACT VAN DE CONTEXT OP GEZONDHEID.

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

"Warm Vlaanderen volgt de salutogene mindset: het gaat op zoek naar wat ons gezond maakt. Om van 'urgentie' naar 'essentie' te bewegen, moeten we alle stakeholders betrekken. Die holistische aanpak zal op termijn voor een duurzamer gezondheidsbeleid zorgen."

"We genezen blijkbaar liever dan dat we voorkomen"

JOHAN

Links: Peter Cousaert | Rechts: Johan Lavrysen

Hoe vertaalt die verkokering zich naar de praktijk?

Peter: "We komen wel tot oplossingen, maar die zijn allesbehalve duurzaam. Als je een problematiek benadert vanuit één invalshoek, mis je context. Een voorbeeld. Bij meisjes zien we dat ongeveer de helft stopt met sporten rond hun twaalfde. Het lijkt logisch om dan communicatieacties op te zetten om het sportaanbod extra in de verf te zetten. Maar op die leeftijd voelen meisjes zich vooral erg onzeker over hun lichaam en hebben socio-economische factoren een grote invloed. Het aanbod beter communiceren of uitbreiden zal dus weinig helpen. Je kan pas effectieve oplossingen aanreiken als je de context van elke situatie begrijpt."

Johan: "We verliezen inderdaad vaak het totaalplaatje uit het oog. Een groot deel van onze gezondheidsaanpak gaat naar externe ondersteuning en zo maken we mensen meer zorgbehoevend. Een Amerikaanse arts in ons team vergeleek het alsof we onze gezondheid wilden halen van het schap van een supermarkt, waarbij onze energie vooral naar het 'end of pipe' behandelen gaat van symptomen."

En aan 'die voorkant' moeten verschillende experts staan?

Johan: "Inderdaad. Vroeger stond de huisarts centraal. Hij kende, omdat hij ben hen thuis kwam, de sociale en professionele context van zijn patiënten. In een volgende fase leerden we de 'SIS-kaart' en het persoonlijk patiëntendossier kennen. Bij deze *patient-centric* aanpak laten we ons vooral leiden door de statistische data in het medisch dossier maar verliezen we heel veel van de interessante breed-klinische data uit het oog. Linda Fried en Otto Scharmer gaan ervan uit dat 10% van onze gezondheid genetisch bepaald is, 20% door medische interventies maar dat 70% van de bronnen van welzijn en gezondheid vaak onderbenut blijven."

"Als je mentaal welzijn wil onderzoeken, kan je je niet beperken tot één omgeving of partij"

PETER

Wat moet er dan veranderen?

Johan: "We hebben nood aan een transformationeel innovatieproces. We mogen niet wegkijken van de huidige realiteit. Daarom is het nodig dat we niet 'absencen - wegkijken van de realiteit' maar 'presencen - volledig aanwezig zijn' bij wat er echt speelt. We gaan op zoek naar de kern, de dieperliggende essentie. Via Theory U - het transformationeel innovatieproces - ontdekt een breed ecosysteem gezamenlijk de bronnen van welzijn en gezondheid. We kijken daarbij ook kritisch naar het zorgsysteem zelf. Dat betekent dat we de huidige volgorde van de leidende principes moeten loslaten. Anders geraken we er niet. Als we dat kunnen, waartoe zijn we dan gezamenlijk in staat?"

Peter: "Ik zou niet meteen alles van tafel vegen, maar het klopt dat we bijzonder moeilijk omspringen met verandering. Zelfs een netwerk dat uit diverse partners bestaat, klampt zich al snel vast aan één oplossing. Terwijl je bij een complexe problematiek zelden op een definitieve aanpak stoot. Dus inderdaad, jezelf constant in vraag durven stellen en openstaan voor nieuwe ideeën zijn essentieel. Want niemand heeft de waarheid in pacht."

Kunnen we het tij nog keren?

Johan: "Natuurlijk, ik zie al bewegingen van verkokering naar verknoping. Dat is fantastisch. Hulpverleners en organisaties blijven niet meer op hun eiland zitten. Als we samen dan nog naar de essentie durven kijken maken we die essentiële stap naar een duurzaam zorg- en welzijnsysteem in Vlaanderen. Want nog langer hetzelfde blijven doen en toch andere resultaten verwachten, is naïef. Naast incrementele innovatie, waar elke sector stapsgewijs blijft innoveren, is het belangrijk ook transformationeel te innoveren. Enkel zo kom je tot een duurzame transitie."

Peter: "Ik merk ook dat de lokale besturen inzien dat meer kennis, ook al komt die van buitenaf, processen versnelt of verbetert. Je wint bijna altijd als je met verschillende partners aan tafel zit. Als je mentaal welzijn wil onderzoeken, kan je je niet beperken tot één omgeving of partij. Raadpleeg de school, peil naar de thuissituatie en ga langs bij verenigingen. En vooral: breng ze samen."

"Hetzelfde blijven doen en toch andere resultaten verwachten, is naïef"

JOHAN

Exact wat Warm Vlaanderen voor ogen heeft.

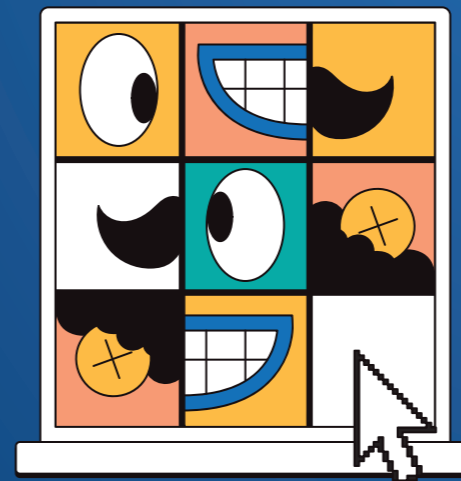
Peter: "Inderdaad, Warm Vlaanderen is een mooi voorbeeld van een doortastende samenwerking. Door verschillende partijen te betrekken, ontstaan er meerdere perspectieven en diepere inzichten. Noodzakelijk om de hele context rond jongeren met mentale problemen te vatten. Zonder zal je niet de juiste oplossingen vinden. Door de overheid, het middenveld, de burger en het bedrijfsleven samen te brengen, ontstaat er een unieke dynamiek die nieuwe oplossingen genereert. En daaruit komen ongetwijfeld weer nieuwe opportuniteiten voort."

Johan: "Ik geloof in een holistische aanpak die zich richt op individueel en collectief empowerment. Een netwerk zoals Warm Vlaanderen, gevormd door essentiële partners, kan zorgen voor transformationele innovatie. Als we ons bewust worden hoe we aan de basis iedereen kunnen versterken, dan voorkomen we veel zorgbehoeften later en maken we middelen vrij. Deze middelen kunnen we investeren in de veerkracht en gezondheid, beginnend bij kinderen en jongeren. Zo leggen we de basis voor een warme samenleving met meer wederzijds begrip en verbondenheid."

LEIDEND PRINCIPE 5:

Monitoring geeft richting

Warm Vlaanderen monitort het individu en de interventies

Van onze leidende principes wijken we niet af. Maar methodes, processen en outcomes evalueren en sturen we bij. Dat doen we aan de hand van data. Meten is weten. Met de feedback en de aanbevelingen kan iedereen aan de slag: het individu, de omgeving, de overheid. Van leerlingen en studenten, begeleiders, leerkrachten en docenten, over scholen en zorginstellingen tot koepelorganisaties en overheden. Kwestie van elk niveau op hetzelfde spoor te houden. Efficiënt beleid vaart niet blind!

"Psychische gezondheid is meer dan de aan- of afwezigheid van bepaalde klachten"

De Vlaamse overheid kiest voor een duurzaam welzijnsbeleid en heeft daarbij specifiek aandacht voor studerende jongeren. Het fundament: een proactieve aanpak en een lerend netwerk voor en door hogeronderwijsinstellingen. Bijhorende initiatieven als de **Welzijnsmonitor** en **MoodSpace** tonen alvast wat er mogelijk is met verenigde krachten.

Welzijnsmonitor

De Welzijnsmonitor, een initiatief van de overheid, meet jaarlijks het mentaal welzijn, de veerkracht en de motivatie van jongeren. Het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO) staat in voor de opvolging van actiepunten. "Zo merken we niet enkel belangrijke tendensen op, maar kunnen we nieuwe interventiestrategieën ontwikkelen afgestemd op hun noden", zegt Valérie Van Hees. "Maar psychische gezondheid is meer dan de aan- of afwezigheid van psychische klachten. Het is niet omdat jongeren geen negatieve gevoelens ervaren, dat ze boordevol energie zitten. We peilen bewust naar zowel positieve als negatieve indicatoren. Zo kunnen we ook acties opzetten voor jongeren zonder psychische problemen."

In de monitor staan basisbehoeften als autonomie, verbondenheid en competentie centraal. Ze stimuleren groei bij jongeren en signaleren kwetsbaarheden en frustraties. "Die basisbehoeften zijn belangrijk omdat ze factoren beïnvloeden zoals relaties met anderen, studiemotivatie en zorggebruik. Door die weidse blik krijgen we een representatief beeld. En dat maakt het gemakkelijker om passende interventies voor MoodSpace op een wetenschappelijke manier te ontwikkelen."

MoodSpace

MoodSpace is een online welzijnsplatform voor en door studenten. Valérie: "In lijn met het public mental health-perspectief bieden we laagdrempelige interventies aan. En in verschillende vormen: dat gaat van zelfhulpmodules tot podcasts, krachtverhalen en zelftests. De onderwerpen zijn uiteenlopend: naast inzichten over mentale gezondheid vinden studenten er ook tips rond (veerkrachtig) studeren."

Ook studentenbegeleiders, psychologen, leerkrachten en docenten kunnen er terecht voor wetenschappelijk onderbouwde informatie. "Het platform is constant in beweging. Met behulp van de Welzijnsmonitor en onder impuls van experts verfijnen we het aanbod constant. Noem het gerust een online draaischijf waar we de krachten bundelen over de onderwijsniveaus heen. Zo bouwen we samen aan een Warm Vlaanderen."

MoodSpace en de Welzijnsmonitor zijn initiatieven waar het Steunpunt Inclusief Hoger Onderwijs (SIHO) haar schouders onder zet, in nauwe samenwerking met studenten, academische experts, en de Vlaamse hogeronderwijsinstellingen. Dit in opdracht van Vlaams Minister van Onderwijs Ben Weyts.

Valérie Van Hees

COÖRDINATOR BIJ HET STEUNPUNT INCLUSIEF HOGER ONDERWIJS (SIHO)

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

"Door over alle onderwijsniveaus heen de krachten te bundelen, bouwen we aan een Warm Vlaanderen"

PUBLIEKSZAAK NUMMER 1:

onze mentale gezondheid

Mentaal welzijn is een maatschappelijke kwestie. Maar wie met emotionele problemen worstelt, hangt vaak alleen en te lang in de touwen. Daarom is er nood aan een public mental health-perspectief: een divers en laagdrempelig welzijnsbeleid met oog voor ieders noden. Zelfs voor mensen zonder psychische problemen.

Op weg naar public mental health in 6 stappen

- STAP 1 Zet in op preventie en vroegdetectie
- STAP 2 Bied gezondheidsbevordering aan voor iedereen
- STAP 3 Voorzie een divers en laagdrempelig (zorg)aanbod
- STAP 4 Investeer in een behoefte-ondersteunend klimaat
- STAP 5 Creëer een zorgzame gemeenschap
- STAP 6 Monitor het welzijn en evalueer de strategie en het beleid

Ontdek meer over dit stappenplan in de volledige video van het interview met Valérie.

Warme Steden en Gemeenten

In beweging voor veerkrachtige jongeren

Warme Steden en Gemeenten zijn onmisbare puzzelstukken voor een Warm Vlaanderen. Daarom ontwikkelde het Netwerk WARM VLAANDEREN een methodiek om lokale besturen te helpen. Die aanpak is gericht op de bevordering van geestelijke gezondheid en veerkracht bij kinderen en jongeren. Maar een Warme Stad of Gemeente ben je niet van de ene dag op de andere. Het is een groeiproces waar iedereen baat bij heeft.

Een stad of gemeente wordt 'warm' dankzij de ontwikkeling van een zorgzame, florerende en verbonden gemeenschap. Daarbij is het belangrijk dat iedereen mee aan de kar trekt. Want enkel door de krachten te bundelen, zijn wij tot veel in staat.

Eenheidsworst werkt niet

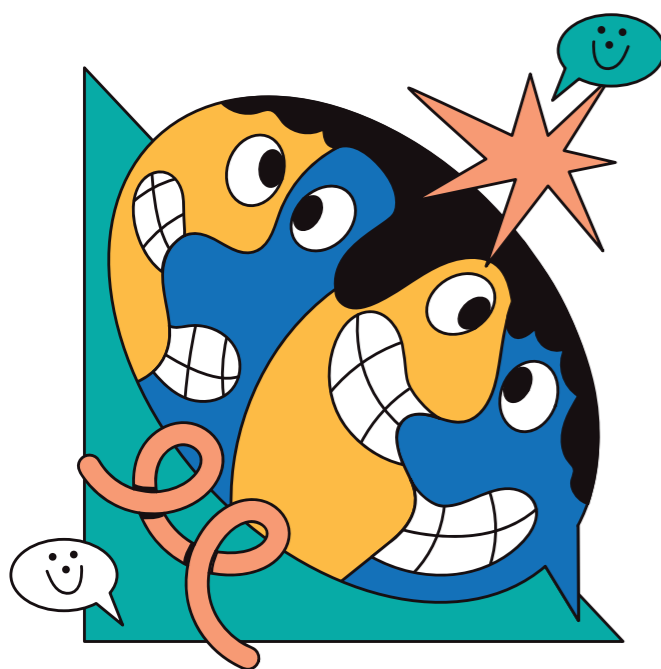
Een beleidsplan voor Warme Steden en Gemeenten is geen one size fits all. Want de noden en behoeften van jongeren en kinderen zijn niet overal dezelfde. Daarom is een beleidsplan op maat belangrijk. Dat beleidsplan rond de 7 pijlers die de veerkracht bevorderen, zijn basisvoorwaarden waaraan eigenlijk elke stad en gemeente zou moeten voldoen. Je kan ze toepassen in alle settings en voor leeftijdscategorieën van 0 tot 24 jaar. Een brede aanpak dus!

En een Warme Stad of Gemeente zijn heeft nog voordelen. Het kan je namelijk ook helpen met het behalen van andere doelstellingen. Zo kan het een opstap zijn naar het label Kindvriendelijke Stad of Gemeente, want de 7 pijlers zijn een invulling van de verschillende artikels van de kinderrechten. Daarnaast zorgt de methodiek ook voor concrete handvatten om geestelijke gezondheid bij kinderen en jongeren binnen je Gezonde Stad of Gemeente te boosten. Waarop wacht je dus nog?

De beweging Warme Steden en Gemeenten wordt gefaciliteerd door het consortium van 7 co-creatieve steden, WSG, Bataljong, Siho en het Fonds Gavoorgeluk.

Meer inspiratie vind je op:
www.warmestedenengemeenten.net

Waarop wacht je om ook een Warme Stad of Gemeente te worden?

De 7 pijlers naar veerkracht bij kinderen en jongeren

Pijler 1: Zorg voor een goede start in het leven

Of geld gelukkig maakt, daarover kan je discussiëren. Wat echter buiten kijf staat is dat kinderarmoede ongelukkig maakt. Materiële basisbehoeften en een veilige omgeving vergroten de kansen op een gezonde start aanzienlijk. Zo kunnen kinderen en jongeren hechting vinden bij hun opvoeders en wordt hun veerkracht versterkt.

Pijler 2: Monitor geestelijke gezondheid en maak het (zorg)aanbod toegankelijk

Bij kinderen en jongeren is het belangrijk om de geestelijke gezondheid, veerkracht, motivatie en de aanwezigheid van risicofactoren te monitoren. Kwestie van tijdig signalen op te vangen. Want voorkomen is beter dan genezen, tijdig ingrijpen is beter dan de situatie laten verrotten. Die tijdige ingrepen moeten betaalbaar, bereikbaar, begrijpbaar, bruikbaar en bekend zijn. En niet onbelangrijk: ook gericht zijn op wie nog geen problemen heeft.

Pijler 3: Bevorder de fysieke gezondheid

Een gezonde geest in een gezond lichaam: de Romeinse dichter Juvenalis had het goed begrepen. Want een goede fysieke gezondheid heeft een positieve invloed op het mentaal welzijn. Daar plukken kinderen en jongeren de vruchten van. En hoewel sommige factoren maar moeilijk te beïnvloeden zijn, loont het altijd om vol in te zetten op de stukken waar je wél het verschil kan maken.

Pijler 4: Zet in op talenten

Alle kinderen en jongeren verdienen de kans om hun talenten te ontdekken, ontwikkelen en met passie te gebruiken. Zo kunnen ze doen wat ze graag doen - en nog belangrijker - waar ze goed in zijn. Daarvoor moeten leeromgevingen hen stimuleren. Niet alleen op school, maar ook thuis en in hun vrije tijd. Het gevolg? De ontwikkeling van een positief zelfbeeld, zelfvertrouwen en een authentieke identiteit.

Pijler 5: Creëer motiverende leef- en leergemeenschappen

Autonomie, competentie en verbondenheid: wie voldoet aan die 3 psychologische basisbehoeften is intrinsiek gemotiveerd. En dat leidt dan weer tot persoonlijke groei, welbevinden en betrokkenheid, veerkracht en leerwinst. Wordt er niet aan voldaan, oogst je frustraties en emotionele problemen. Warme Steden en Gemeenten houden dus rekening met deze 3 componenten in alle settings.

Pijler 6: Maak kwetsbaarheid bespreekbaar in een veilige omgeving

Gedeelde smart is halve smart. Toch is persoonlijke ellende delen nog te vaak een taboe. Uit onderzoek blijkt dat Vlaamse jongeren stigma ervaren wanneer ze over hun gevoelens praten. En dat niet alleen, ze hebben ook gewoon minder mensen waar ze bij terecht kunnen en zoeken minder makkelijk hulp. Wij zijn binnenvetters. Het gevolg? Vlaanderen kampt met een suïcidecijfer dat 1,5 keer hoger ligt dan het Europees gemiddelde.

Pijler 7: Laat kinderen en jongeren participeren

In een Warme Stad of Gemeente voelen kinderen en jongeren zich gehoord. Hun stem wordt gewaardeerd en ze voelen zich volwaardige burgers. In elk beleidsdossier maakt het lokaal bestuur een kind- en jongerenreflex. Zo sluiten de beslissingen dichter aan bij hun noden.

Habbekrats laat onze jeugd niet vallen

Meer dan 4 000 kinderen en jongeren lopen er na schooltijd de deur plat. In elk van de 16 Habbekrats-huizen krijgen ze alle kansen om zichzelf en de maatschappij te ontdekken. Wie in de touwen hangt vindt er een luisterend oor, wie honger heeft een maaltijd. Met activiteiten, begeleiding en een pak warmte helpt Habbekrats hen op weg. Tot ze klaar zijn om bergen te verzetten voor de warme samenleving van morgen.

Meesterlijk leven, leren en werken in 2050

De wereld evolueert razendsnel. Technologische vooruitgang, vergrijzing, individualisering, globalisering en klimaatverandering bepalen het marstempo, de traditionele vormen van leren en werken blijven achter. Dus is het cruciaal om vooruit te denken. En dat deed de Vlaamse overheid. Samen met een cohort van vernieuwers en voorlopers werkten ze een visiedocument uit. Dat vormt het startpunt van **Leven, Leren en Werken in 2050**.

Leren, Leven en Werken onderzoekt hoe we evolueren naar de leer- en werkstijl van het jaar 2050. Het is een transitieprogramma dat draait rond 1 centrale vraag: hoe zorgen we ervoor dat we allemaal nieuwe ervaringen blijven opzoeken en ervan leren, om zo ons leven zinvol vorm te geven? Dat zoekt een transitieteam uit sinds 2019 met behulp van 9 verschillende experimenten. De bedoeling is om structurele barrières te ontdekken en op de agenda te zetten.

Nu, 4 jaar later, zijn die barrières in kaart gebracht. Uit de lopende transitie-experimenten van Leven, Leren en Werken kwamen al heel wat vernieuwende en leerrijke praktijken naar voor. Verdeeld over 4 overkoepelende thema's, de zogenaamde hotspots voor transitie, leiden ze ons naar een nieuw verhaal. Zelfs vandaag al, want er zijn al heel wat mensen en organisaties die hard timmeren aan dit pad. Organisaties zoals Warm Vlaanderen.

Het belang van meesterschap

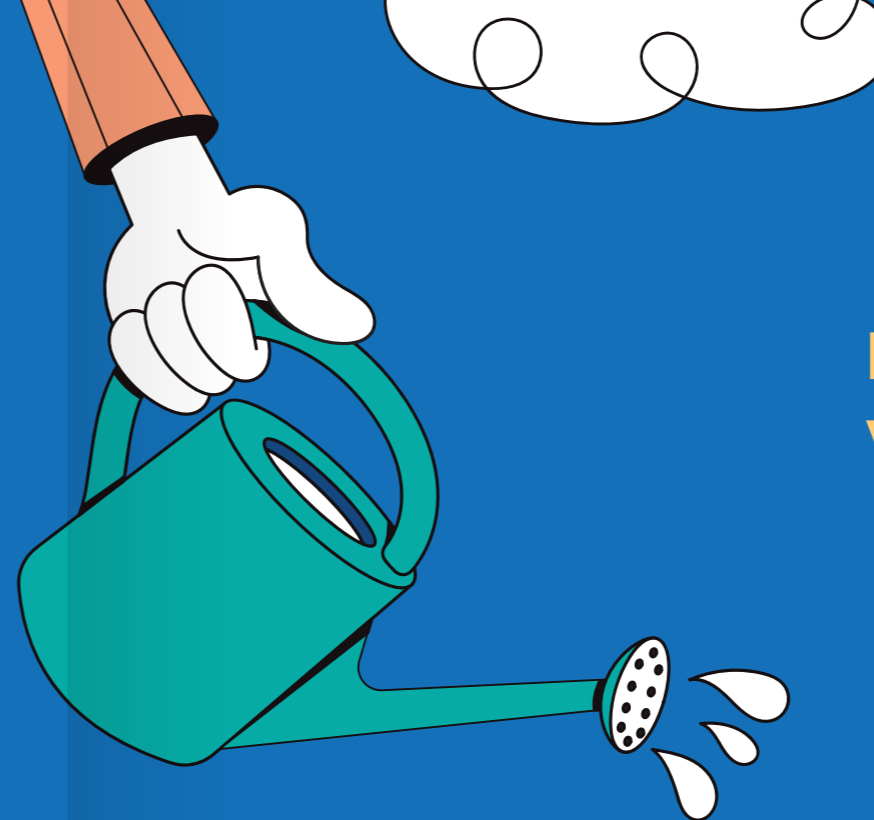
Wat in zowat elke hotspot voor transitie terugkomt, is meesterschap. En ook in de context van Warm Vlaanderen is dat meesterschap enorm belangrijk. Want onze jongeren kunnen enkel veerkrachtig zijn wanneer zij de mogelijkheid krijgen om zelf de touwtjes in handen te nemen. Zichzelf kunnen ontplooiën, zelfrealisatie, is een basisvoorwaarde die begint bij leren. Maar leren gaat niet alleen over boeken. Ook wat we in het dagelijks leven meemaken vormt ons.

Daarom moeten we leren op verschillende manieren in de kijker zetten en waarde geven. Op de geplande, klassieke manier blijft belangrijk, maar ook snel tussendoor een graantje kennis meepikken heeft veel meerwaarde. Het belangrijkste is dat je zelf bepaalt wat en hoe je leert. Of dat nu over nieuwe werkvaardigheden gaat, of gewoon voor jezelf. Wil dat zeggen dat mensen aan hun lot overgelaten worden? Integendeel. Hulp met de leerreis wordt nog belangrijker. Alleen zal die hulp niet meer enkel van de klassieke onderwijzer komen.

Leren moeten we op verschillende manieren in de kijker zetten en waarde geven

Hoelang tot de overgang?

Leven, Leren en Werken is geen gewapende revolutie. Het is aftasten, zoeken, vallen en opstaan. Dat gebeurt met behulp van de lopende transitie-experimenten. Nieuwe ideeën worden er vertaald naar de realiteit, waaruit het transitieteam blijft bijleren. Maar zij niet alleen. Het team werkt in een brede maatschappelijke context en deelt alle bevindingen. Met experts, beleidsmakers, bruggenbouwers en de bredere samenleving. Kwestie van iedereen te wapenen met kennis en ervaring. Dus misschien toch een revolutie?

De 4 hotspots voor transitie

HOT SPOT 1

Van one size fits all naar meester van je eigen leerweg

Levenslang leren wordt de norm voor iedereen. Niet omdat het moet, wel omdat we er goesting in hebben. Het leren vertrekt namelijk vanuit een eigen passie en talenten. Zo stippelen wij ons eigen pad uit naar meesterschap.

HOT SPOT 2

Inclusie in co-creatie

Raar maar waar: hoe minder we in hokjes denken, hoe relevanter inclusie wordt. Zonder opgesloten te zitten in de vroegere hokjes kan nu iedereen meepraten, -doen en -beslissen. En zo groeien en bloeien.

HOT SPOT 3

Samen organiseren voor transitie

Wij kunnen problemen niet oplossen vanuit dezelfde structuren die deze hebben veroorzaakt. Oude structuren moeten op de schop en de manieren waarop we ons organiseren onder de loep. Het woord 'samen' in samenwerking wordt belangrijker.

HOT SPOT 4

Wendbare ruimte voor leren

Weg met leergevangnissen. De leeromgeving van de toekomst is open, want heel het concept van leren is veranderd. Klasmuren worden gesloopt, de campussen verbonden met de buurt, lokale leerecosystemen worden uitgebouwd. Kansen om te leren liggen overal, gespreid in tijd en ruimte.

Warme Scholen

In beweging voor veerkrachtige jongeren

Kinderen en jongeren die niet goed in hun vel zitten, jongeren die ongekwalificeerd uitstromen, drop-outs, dalende leerprestaties ... Daar moeten we toch iets aan doen? Wel, Warme Scholen wil breken met de traditionele structuren. Het doel: elk kind en elke leerkracht intrinsiek motiveren en zin geven in onderwijs.

Waarom zijn Warme Scholen nodig?

De opsomming in de inleiding doet onze wenkbrouwen fronsen. We leven in een maatschappij die vluchtig en voortdurend in beweging is. Als organisatie kan je niet anders dan daar in meegaan en innoveren. Maar kan dit nog binnen de huidige onderwijsstructuren?

Het kan en moet anders. Onderwijs vertrekt nog steeds van een standaardaanpak, niet van unieke leerlingen. Daardoor vallen veel kinderen uit de boot. Een Warme School wil elk kind mee hebben, wil elk kind zin in leren en leven geven door een hecht (leer)nest te creëren. Een warme gemeenschap die vertrekt vanuit ieders uniciteit en talent, en de lat hoog leggen maar op eigen maat van het kind. Daarom breekt een Warme School met de traditionele organisatievorm.

Wat is een Warme School?

Warme Scholen stappen af van het leerstofjaarklassensysteem. Zij maken teams van leerkrachten die verantwoordelijk zijn voor leergemeenschappen over de vakken en jaren heen. Leerlingen krijgen een gepersonaliseerd leertraject. De teams van leerkrachten zijn autonoom en gedeeld leiderschap is de sleutel tot succes. Concreet: we gaan van 1 leerkracht voor de klas, naar een team van leerkrachten, verantwoordelijk voor een leergemeenschap van leerlingen.

We zetten in op een warm abc-klimaat tot bevordering van de intrinsieke motivatie waardoor welbevinden, betrokkenheid en veerkracht bij zowel leerlingen als leerkrachten stijgen. Die belangrijke factoren dragen bij aan de leerprestaties.

Hoe kom je tot een Warme School?

De expeditie naar een Warme School start bij iemand die wakker is en inziet dat het anders moet. Vanuit zijn overtuiging gaat hij op zoek naar een draagvlak, niet alleen bij leerkrachten, maar bij iedereen die bij de school betrokken is. Wat ons hindert wordt verwoord, dromen worden gedeeld. Een overtuigd directieteam is nodig om in beweging te komen.

3 sleutels tot succes

Om de expeditie te doen slagen, heb je drie sleutels nodig: duidelijke afbakening van verantwoordelijkheden, werken in sprints en een snelle besluitvorming vanuit visie.

6 bouwstenen voor een integrale aanpak

Het blijft niet bij sleutels tot succes, we hebben ook bouwstenen nodig. Iedereen die het aanbelangt, bouwt mee en creëert de nodige verbindingen voor betrokkenheid en fierheid. De 6 bouwstenen zijn: visie, structuur, mensen, cultuur, systemen en leiderschap. Door vanuit de visie integraal te werken op structuren, systemen, mensen en cultuur, kan je komen tot een duurzame verandering in de school. Hiervoor is leiderschap nodig die afhankelijk van de fase zowel sturend als empowerend kan zijn.

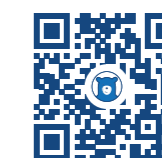
Werken Warme Scholen?

Onderzoek van CEGO KULeuven komt tot de conclusie dat onderwijs 'anders georganiseerd conform de principes van een Warme School' opvallend beter scoort op de indicatoren welbevinden en betrokkenheid.

Professor Laevers (zie ook p. 24-26) concludeert bovendien dat er een sterke correlatie bestaat tussen welbevinden en betrokkenheid en leerwinst. Geen prestaties zonder relaties.

Om de Warme Scholen te benchmarken, loopt een samenwerking met UGent, KU Leuven en SIHO via de welzijnsmonitor in het leerplichtonderwijs. Appwell van PXL vergelijkt dan weer het welbevinden in de Warme Scholen met klassiek georganiseerde scholen.

Hoe zet je de sleutels en bouwstenen optimaal in tijdens dit traject?

Ontdek de verschillende stappen in de brochure 'Warme Scholen' of op www.warmescholen.net.

Samen in beweging: succesverhalen

Zo'n verandertraject is niet evident, het is een echte mindshift. De scholen die al ver gevorderd zijn in de expeditie, zijn de inspiratiebron voor de volgende. 7 van hen (uit het basis-, secundair en hoger onderwijs) en het Fonds Gavoorgeluk vormen samen een consortium dat de beweging Warme Scholen faciliteert. Het ESF geeft steun, het departement onderwijs en de onderwijsnetten kijken geïnteresseerd toe.

Meer inspiratie?

Dan kan je terecht op het leerplatform www.warmescholen.net.

Daarnaast zijn er tal van zinactiviteiten die helpen. Een overzicht vind je op www.warmescholen.net/zinactiviteiten.

Word een Warme School

info@warmescholen.net,
www.warmescholen.net

// Hier kan ik echt mezelf zijn. Je leert zowel zelfstandig te werken als in groep. En door de flexibele momenten goed te benutten en mijn werk te plannen, bespaar ik mezelf thuis heel wat werk.

Diaz Severino Juan Carlos, leerling De Prins Diest
5 DECOR, ETALAGE & PUBLICITEIT

// Ik merk dat deze aanpak een positief effect heeft op het zelfbeeld van mijn kind. De coaches kennen mijn kind door en door en ikzelf leer mijn kind op een andere manier kennen via de gesprekken die meermaals per jaar georganiseerd worden tussen coach, kind en ouder.

Klaar Hammenecker,
kinderpsychologe
MAMA VAN NORA

// Wij willen dat zowel onze leerlingen als leraren verantwoordelijkheid en eigenaarschap kunnen opnemen. Dat betekent niet alleen dat we aandacht besteden aan de structuren van de school, maar ook nadenken over hoe we de infrastructuur kunnen optimaliseren voor zo'n leerproces. Authentieke leeromgevingen creëren, daar draait het om.

Kristien Bruggeman, directeur Het Lab Puurs

// We hebben samen met de kleuterleerkrachten ervoor gekozen om ons team complementair samen te stellen. We vinden het belangrijk om goed samen te werken, maar ook om elkaars talenten te benutten. Bij ons neemt elke leerkracht een ontwikkelingsgebied op zich waar hij of zij sterk in is en werkt dat dan uit.

Marc Papanikitas, kleuterleerkracht
Kosmos Antwerpen

Warme William

De campagne die kwetsbaarheid bespreekbaar maakt

Zag jij onze Warme William al zitten? Op bankjes doorheen gans Vlaanderen nodigt de blauwe beer je uit om je even te zetten en je hart te luchten. Dat doet hij om kwetsbaarheid bespreekbaar te maken. Want het is waar wat ze zeggen: iemand hebben om mee te praten helpt. Alleen doen onze kinderen en jongeren het veel te weinig. Daarom proberen we via een brede mediacampagne en met de hulp van ambassadrice Lotte Vanwezemael iedereen te overtuigen om een Warme William te zijn voor elkaar.

Van The Beatles leerden we dat je veel kan bereiken met wat hulp van je vrienden. Maar uit recent onderzoek blijkt dat net daar het schoentje knelt voor onze jongeren. Onder hen heeft 14% géén vrienden, praat 8% nooit over zorgen of problemen met hun omgeving en daalde het aantal goede vrienden van 4,4 in 2019 tot 3,5 nu. En dat op amper 4 jaar tijd. Nochtans is het extreem belangrijk dat je iemand hebt waar je je ei bij kwijt kan. Zo iemand noemen wij een Warme William.

Lotte Vanwezemael

AMBASSADRICE WARME WILLIAM

Waarom ik ambassadrice ben?

"Als psychologe word ik voortdurend geconfronteerd met jongeren die nood hebben aan een luisterend oor. Ze voelen zich niet goed in hun vel, hebben hulp nodig, maar kunnen nergens terecht. Hetzelfde hoor ik tijdens mijn werk voor jongerenzender MNM. Daar sta ik in zeer nauw contact met jongeren en hun leefwereld. Als maatschappij vragen we torenhoge prestaties zonder even stil te staan bij de vraag of de jongere wel een vertrouweling heeft die hen kan ondersteunen. Dat hakt erin.

Maar ook persoonlijk ben ik begaan met mentaal welzijn. Soms zit ik in mijn tunnelvisie. Dan kan ik niet hard genoeg vooruit gaan, waardoor ik vergeet stil te staan. Ik heb gelukkig mensen in mijn leven die me helpen om op de rem te gaan staan. Niet door alles om te gooien, maar door simpelweg te vragen hoe het écht met me gaat. Zij zijn mijn Warme William, en ik geloof dat iedereen er eentje nodig heeft."

"Iedereen kan Warme William worden"

LOTTE VANWEZEMAE

Naast onze Warme William mascottes, website en zelfs een app, is er sinds kort ook de Luistermobiel. Dat is een rijdende studio die je tegenkomt op evenementen, scholen en pleinen waar jongeren zijn. Samen met VRT-radiozender MNM doorkruisen we er het ganse land mee op zoek naar warme verhalen. Geen zin om veel te vertellen? Geen probleem! Onze Luistermobiel komt met een lounge waar jongeren gewoon kunnen chillen en er zijn voor elkaar. Ken jij een plekje waar onze Luistermobiel een meerwaarde kan betekenen? Haast je dan naar de site en contacteer ons. Wij luisteren graag.

Met de Warme William-campagne willen we jongeren niet alleen aanzetten om te praten, maar ook om te luisteren. Want het is fijn om weten dat je met je gevoelens ergens terecht kan - zonder stigma, zonder oordeel. Maar hoe luister je écht? Daar helpen we mee. Via een website vol tips, tricks en ander materiaal verlagen we de drempel. Zo kan iedereen helpen. En winnen! Want door een Warme William te zijn help je niet alleen de ander, je versterkt er ook je relaties mee. Belangrijk, want ook jij hebt af en toe ongetwijfeld nood aan een Warme William.

Warme William in je oren

Warme William Luistert is een podcastreeks met kleine verhalen over grote thema's. Is het leven een last? Een list? Of is het een lust? In de podcast-reeks Warme William Luistert hoor je verrassend herkenbare verhalen van inspirerende gasten.

"Volg je hart want dat klopt"

RAMAZAN, LEERLING ATLASCOLLEGE

"Op Discord ben ik niet bang om te praten"

MARCEL, LEERLING ATLASCOLLEGE

Warme William op school

Hoe maak je mentaal welzijn bespreekbaar in de les? Met Warme William! We ontwikkelden lesmappen die leerlingen helpen om zelf een Warme William te worden voor hun vrienden. Van kleuter tot middelbare scholieren, iedereen moet weten wat échte vriendschap is. De educatieve bijlagen kunnen leerkrachten gratis downloaden op de website.

Met BinnensteBuiten geven bekende artisten een masterclasses die helpen emoties naar buiten te brengen in verschillende kunstvormen.

Voor de allerkleinsten schreef Mark De Bel het voorleesboekje SOKO dat aantoont hoe praten over gevoelens tot hechte vriendschap leidt.

Ga naar www.warmewilliam.be en ontdek het volledige aanbod. Van app tot lesmap: je vindt er alles om echt te leren luisteren naar elkaar.

LEIDEND PRINCIPE 6:

Een duurzame aanpak loont

Warm Vlaanderen werkt consistent op de lange termijn

Niet inzetten op preventie van psychische problemen kost Vlaanderen jaarlijks 12 miljard euro. Werken aan bevordering van geestelijke gezondheid en veerkracht, beginnende bij kinderen en jongeren, is geen kost, maar een grote besparing. Dus een opportuniteit voor zowel het budget, de economie als het individueel welzijn.

Veerkracht als collectieve grondstof voor onze maatschappij

Johan Albrecht

SENIOR FELLOW EN STICHTEND LID VAN ITINERA
EN PROFESSOR ECONOMIE AAN UNIVERSITEIT GENT

Bekijk hier de volledige video.

Waarom Warm Vlaanderen?

"Investeren in veerkracht is een taak voor onze maatschappij, het onderwijs en de bedrijfsweld. Die samenwerking is noodzakelijk. Dat is een uitdaging die om een sterk samenwerkingskader vraagt. Daarin kan Warm Vlaanderen een cruciaal hulpmiddel zijn."

Mentaal welzijn bekijken we doorgaans vanuit een medisch en individueel perspectief, terwijl ook armoede, isolement, onderwijs en huisvestigingsproblemen een rol spelen. Door die tunnelvisie mist het huidige zorgbeleid slagkracht. Volgens professor Johan Albrecht lossen we de mentale zorgvraag niet op met meer geld of extra zorgverleners, maar wel door ook in te zetten op veerkracht als collectieve grondstof.

Psychische problemen kosten België jaarlijks 22 miljard. Van dat bedrag gaat 5,5 miljard naar gezondheidszorg en 4 miljard naar werkloosheidsuitkering. De indirecte economische kosten en de impact op de arbeidsmarkt zijn nog groter. Voldoende reden om in te zetten op preventie.

"Universele preventie is een economische opportuniteit"

Professor Johan Albrecht: "Het huidige preventiebeleid kampt met handicaps. We slagen er niet in om psychische stoornissen integraal te begrijpen. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat 30% van de gestelde diagnoses verkeerd zijn. Intussen blijven veel jongeren worstelen met mentale problemen en is er onvoldoende hulp voor mensen met ernstige stoornissen."

"We investeren vooral in zorgsystemen en te weinig in het zelforganiserend vermogen"

Verschillende invalshoeken

Vaak zijn psychische stoornissen het gevolg van armoede, financiële onzekerheid, chronische stress en algemene gezondheidsproblemen. "Maar ook bijvoorbeeld de organisatie van de huurmarkt is van groot belang. Het beperkte aanbod aan betaalbare, degelijke woningen zien we vaak over het hoofd in deze kwestie. We kunnen op dat vlak leren van andere landen die investeren in toegankelijke huisvesting van goede kwaliteit. Zij genieten verschillende terugverdieneffecten, waaronder een lager risico op mentale en klassieke gezondheidsproblemen. Kortom, we moeten ons preventiebeleid verbreden en niet enkel vanuit een medische invalshoek benaderen."

Uniek ecosysteem

En wat met het onderwijs? Want als het om mentale gezondheid gaat, kijken we spontaan naar de schoolomgeving. "Gerichte interventies of gezondheidsprogramma's op school zouden het mentale welzijn van jongeren kunnen versterken. Er zijn zeker positieve indicaties, maar de wetenschappelijke literatuur is hierover nog niet conclusief. Uit PISA-onderzoeken blijkt wel dat minder dan 40% van de jongeren echt gemotiveerd is om goed te presteren op school. Zal die groep bereid zijn om deel te nemen aan zulke programma's? Bovendien is elke school anders. Het zijn unieke ecosystemen waarin jongeren zichzelf een rol toekennen. Dat vraagt om maatwerk."

Hefboom naar mentale gezondheid

Volgens Johan gaan we de mentale zorgvraag niet oplossen met nog meer geld of meer psychologen en psychiaters. "We investeren vandaag vooral in zorgsystemen, maar niet in het zelforganiserend vermogen van het individu. Terwijl dat minstens zo belangrijk is. Uiteraard hebben psychologen geen oplossing voor individuele armoede. Daarom is een ambitieus sociaal beleid zo belangrijk. Het is een hefboom naar mentale gezondheid en versterkt ons menselijk kapitaal. Sociaal beleid kan ook een collectieve bron van veerkracht zijn. Wie tijdens moeilijke periodes kan terugvallen op deze buffer, zal minder snel te maken krijgen met mentale problemen."

"Het Verenigd Koninkrijk investeerde de afgelopen vijf jaar fors in haar zorgbeleid. Toch bleef het aantal jongeren met mentale problemen stijgen van 10,1% naar 25,7%. Vandaag pleit de Britse National Health Service om het anders aan te pakken en stimuleren ze mensen om zelf de regie van hun eigen gezondheid in handen te nemen. Hiertoe moeten mensen sterk ondersteund worden en dit wordt een uitdaging. Maar waarom zouden ook wij niet geloven in de veerkracht die we altijd al gehad hebben?"

"We moeten ons preventiebeleid verbreden en niet enkel vanuit een medische invalshoek benaderen"

Psychische problemen

kosten Vlaanderen **12 miljard euro**. Een bedrag dat blijft stijgen.

Jongeren met mentale problemen

hebben **29% minder kans** om door te stromen naar het hoger onderwijs.

Minder dan **40%** van de jongeren is echt **gemotiveerd** om naar school te gaan en goede resultaten te halen.

Nabeschouwing

Jan Toye, voorzitter
Fonds GavoerGeluk

Het Netwerk WARM VLAANDEREN is samen met het Fonds GavoerGeluk tot het inzicht gekomen dat inzetten op veerkrachtbevordering bij kinderen en jongeren nodig is, kan en loont.

Als de wetenschap aantoont dat **75% van de psychische problemen op latere leeftijd hun oorsprong vinden onder de leeftijd van 24 jaar**, dan moet duurzame preventie prioritair ingezet worden op kinderen en jongeren. Daar ligt de focus van het Netwerk WARM VLAANDEREN, bij alle kinderen en jongeren, niemand wordt achtergelaten, elk kind telt.

Daarenboven zijn kinderen en jongeren onze enige grondstof. Die moeten we koesteren, want geen Veerkrachtig Vlaanderen zonder Veerkrachtige Jongeren.

Als het OESO Rapport aangeeft dat psychische problemen de Belg 22Mia€ kosten of 4% van het BNP, dan is het hoog tijd voor actie met een grote maatschappelijke winst in het vooruitzicht: meer persoonlijk welzijn en veerkracht, minder zorgnood, hogere kwalificatiegraad in het onderwijs, beter voorbereid voor de arbeidsmarkt en hogere productiviteit ... of hoe preventie een economische en budgettaire opportuniteit kan zijn.

"Een verknoopte samenwerking doet wonderen"

Moeilijk hoeft het niet te zijn, **de wetenschap wijst de weg met belangrijke oorzakelijke verbanden**: als wij inzetten op respect voor de kinderrechten, dan creëren wij een motiverend klimaat dat leidt tot welbevinden en betrokkenheid, tot veerkracht en goede leerprestaties. Ingrediënten van geestelijke gezondheid die Vlaanderen warm maken. Zij bieden niet alleen de oplossing aan vele maatschappelijk onaanvaardbare problemen bij jongeren maar zijn terzelfdertijd het fundament voor een Veerkrachtig Vlaanderen. Het recept is helder, echter de implementatie wordt te dikwijls geremd door de verkoking van onze samenleving. **Verknoopte samenwerking blijkt wonderen te doen en zou het nieuwe normaal moeten worden. Samen zijn wij tot veel in staat!**

Het Netwerk WARM VLAANDEREN integreert de relevante beleidsplannen van de ministers van onderwijs, jeugd, welzijn en lokale besturen en omarmt het interministeriële initiatief van de Welzijnsmonitor als uniek Vlaams monitoringinstrument voor het hoger onderwijs. De uitbreiding naar het leerplichtonderwijs is de logische volgende stap. Ook Warme Steden en Gemeenten, Warme Scholen en Warme William zijn belangrijke strategieën die reeds weerhouden zijn als universele preventie binnen het derde Vlaams Actieplan Suicidepreventie, door het Vlaamse Parlement goedgekeurd.

Het Netwerk WARM VLAANDEREN hoopt dat dit memorandum de blauwdruk wordt voor een breed Vlaams beleidskader 'Bevordering van Geestelijke Gezondheid en Veerkracht bij kinderen en jongeren', dat ingepast zal worden in het strategisch plan 'De Vlaming leeft gezonder in 2050'. Dit memorandum kan ook een aanvulling betekenen aan het Relanceplan 'Vlaamse Veerkracht'.

Het Netwerk WARM VLAANDEREN is in beweging.

Het Fonds GavoerGeluk wil deze beweging verder faciliteren en versnellen.

Samen in beweging voor Veerkrachtige Jongeren en een Veerkrachtig Vlaanderen!

Beleidsaanbevelingen voor een Warm Vlaanderen

Om echt te kunnen spreken van een **Generatie Veerkracht** is er nog werk aan de winkel. Dit vraagt een **systemperspectief**. Kinderarmoede, chronische stress, schooluitval, isolement en prangende huisvestingsproblemen zijn maatschappelijke problemen. Een effectief beleid benut sociaal-economische hefboomen en beperkt zich niet tot het individualistische medische perspectief op psychische problemen.

Ook iemands veerkracht hangt in belangrijke mate af van economische zekerheden, kwalitatieve interpersoonlijke relaties, een goede gezondheid, correcte cognitieve representaties en realistische ambitieniveaus. Dit zijn **buffervoorraden** die aangevuld kunnen worden maar die ook snel kunnen 'leeglopen'. Deze buffervoorraden spreken we aan bij onverwachte tegenspoed of om door een moeilijke periode te komen. Het beleid maar ook alle maatschappelijke actoren en mensen om ons heen kunnen bijdragen tot deze buffervoorraden.

Ten slotte moeten we in het onderwijs breder zien dan leerstof inprenten alleen. **Emotionele, sociale en gedragsvaardigheden** moeten op een praktische manier als leertraject geïntegreerd worden. Deze vaardigheden zijn niet alleen goed voor de geestelijke gezondheid van jongeren, maar verhogen ook hun later rendement op de arbeidsmarkt. Je schopt het er verder mee. Bedrijven en organisaties zoeken werknemers die kunnen samenwerken, inspelen op wisselende omstandigheden en blijf geven van empathie.

Om al die zaken op de rails te krijgen, vraagt Warm Vlaanderen het volgende aan onze Vlaamse beleidsmakers:

ERKENNING

... dat veerkrachtige jongeren onze collectieve grondstof zijn en de essentiële hoeksteen vormen van een veerkrachtig Vlaanderen.

... dat psychische problemen de gemeenschap jaarlijks 12 miljard euro kost.

... dat de bevordering van geestelijke gezondheid en veerkracht bij kinderen en jongeren moet, kan en loont.

ONTWIKKELING

... van een interministerieel decretaal omkaderd beleid dat de geestelijke gezondheid en veerkracht van kinderen en jongeren bevordert.

MONITORING

... van de geestelijke gezondheid en veerkracht vanop de schoolbanken (8 jaar) tot op de werkvloer met behulp van een Welzijnsmonitor. Deze jaarlijkse data zijn de bron voor populatieonderzoek en aanbevelingen naar het individu, de organisatie en het beleid.

WILSKRACHT

... om verder te gaan op het ingeslagen pad naar meer verkhoping, bottom-up initiatieven en gemeenschapskracht.

COLOFON

Uitgave: november 2023
Verantwoordelijke uitgever: Fonds GavoortGeluk, SON
Concept: Bold & Pepper, NuNam
Productie: NuNam
Copywriting: Bold & Pepper, NuNam
Hoofd- en eindredactie: Bold & Pepper, NuNam
Fotografie: Koen Broos, Ilias Teirlinck, NuNam, MNM
Vormgeving & illustraties: Stay Wild

Netwerk WARM VLAANDEREN

Gefaciliteerd door het Fonds GavorGeluk, SON

**Veerkrachtige
Jongeren**
voor een
**Veerkrachtig
Vlaanderen**

www.warmvlaanderen.net